

үтэгжүүлнэбди. Иигэжэл
хүдэлхэдмнай, үндэр ургаса
абтана бшуу.

Февраль нарада шэнэ түл
абахаяа хүлээнэбди. Тэрэ

ХҮЙТЭНИИЕ БАРАГ ДАБАХАБДИ

Яһала һайн бэлэдхэлтэй
үбэлжэлгэдөө ороо һэмди.
Байра байдалнай бараг лэ
даа. Үбһэтэйбди. Үшөө хоёр
сомоо бии. Хяаг үбһэнэй
һүришье байха. Ехэл
һайханаар абтаа һэн.
Энэмнай голой үбһэндэ
орходоо эдисэтэйшье,
хоолтойшье юм ааб даа.
Энэ жэлэй үбэлжэлгэдэ
дүшөөд үхэртэй оронхойбди.

Нэгэ буха бии.

Байра байдал тухайгаа
хэлэбэл, шэнэдал, шэнэ гэр,
хорёо хотомнай яһала бараг
юм. Фермерэй ажалда
дадажа байна гүбди,
хүдэлмэреэ жэншэдгүй
бэлүүлхье оролдонобди.

Даалгагдһан дүшөөд
гектар газартаа хабарай
һайрам соогуур наг шөбхэ
гаргажа, газараа

үедэ ажалнай одоол
шэргүүшэг болохо юм бээ.

Юрэдөөл, энэ үбэлэй
хүйтэниие бараг дабажа
гарахабди гэжэ тоолонобди.

М.ГУНЗЫНОВА,
Хэжэнгын аймагай
һалгайн-Шэбэрэй
фермер.

БЭЛЭДХЭЛТЭЙГЭЭР УГТАБА

Хамтын-хубаарилгын "Георгиевское"
предприятия һая болотор хонин хүрэг олоор
үсхэбэрилдэг ажахынуудай нэгэниинь байһан
гээшэ. Һүүлэй үедэ дэлгүүрэй экономикын
оршон байдалда "сагаан алта" худалдаха үнэ
сэнгэй улһанһаа үнэгүй болошодонь,
ажахынуудай хонидоо эрид үсөөрүүлжэ
эхилһэниинь ойлгосотой. Иимэ шалтагаанһаа
энэ жэлэй үбэлжэлгэдэ эхэ хонидой оройдоол
10 отара гэхэ гү, али 5200 толгой хонид
үлөөгдһэн байха юм.

Тус предприятиин ахмад зоотехник Л.П.
Димитровагай хэлһэнэй ёһоор, хонишодой
бригаданууд эдэ үдэрнүүдтэ хурьга абалгадаа
үргэнөөр бэлдэжэ эхилэнхэй. Хурьгадай

байранууд дулаалагдана, харша хаамагууд
бэлдэгдэнэ. Февраль нарын эхээр түрүүшын
хурьгад абтажа эхилхэ байна.

Хариусалгатай ханые утгуулан хонишодой
буусануудта үбһэн, холоомон нэмэгдэжэ
буулгагдаа. Зүгөөр эхэ хонидой рациондо
талха тарьян дуталдана.

Һүүлэй жэлнүүдтэ "Георгиевское"
предприятия хурьга абалгаар аймаг дотороо
ходо түрүүлжэ гарагад байгаа юм. Энэшье
жэлдэ тэдэнэй һайн үрэдүн туйлажа байһанда
нэгэшье һэжэг түрэнгүй.

М.САНДАНОВ.

Хориин аймаг.

ҮСӨӨРӨӨШЬЕ ҺААНЬ...

Урдань манай Мухар-
Шэбэрэй аймаг республика
соогоо эгээл олон хонидтой
аймагуудай нэгэн гэжэ
тоотой байһан юм.
Жэшээлхэдэ, 1991 оной
январийн 1-нэй тоо бүридхэл
абажа харахада, эндэхи
колхоз, совхозуудта хамта
182,9 мянга гаран хонид
үбэлжүүлэгдэжэ байгаа. Энэ
талаар Зэдын аймаг лэ хонин
хүрэгэйнгөө тоогоор
манайхиһаа үлүү һэн.

Тээд тэрэ гэхээр хаа
хаанахидал адли Мухар-
Шэбэртэшье тэдэмнай жэл
бүри үсөөлэгдэ
үсөөлэгдһөөр, мүнөө хамтын,
зоной хубийн ажахынуудта
бүхыдөө арай гэжэл 61.482
толгой хонид харууһалагдана.
Тиэхэдэ тэдэнэй диилэнхи
олониинь колхозуудай,
таряашадай ажахынуудай
эблэлнүүдэй, хүдөө ажахын
хамтарал болон
кооперативуудай
отарануудай хонид болоно.

Энээн дээрэһээ
хонидойнгоо нилээд
үсөөлэгдөөшье һаа, мүнөө
үбэлэй һарануудта үлэһэн эхэ
хонидоо хурьгадые олоор
абажа, һайнаар түлжүүлхэ
гээшэ баһал ажахынуудай
х а р у с а л г а т а й
хүдэлмэринүүдэй нэгэн гэжэ
тоологдохо ёһотой ааб даа.
Эдэ үдэрнүүдтэ Хонхолын
"Искра", Никольскын
Ленинэй нэрэмжэтэ
колхозуудта, таряашадай
ажахынуудай "Знамя
Ленина" эблэлдэ, Боомой
ажахыда, мүн бусадшье
газарта эхэ хонины
хурьгалжа эхилэнхэй.

Һаяхан Боомой багахан
ажахыда хонходоходомни,
тэндэхи хүтэлбэрилэгшэ Б.А.
Будаев иигэжэ мэдээсэбэ:

- Энэ жэлдэ эхэ хонидые
харууһалдаг манай 4
бригадада 2000 шахуу эхэ
хонид хурьгалуулагдаха
ёһотой юм. Дабдээрэ хонисход
Иван Цыреновай, Цырен-

Доржо Жалсыповай, Туяна
Жигжитовагай отарануудта
тус бүридэнь түрүүшын 120,
60, 50 хурьгад абтаад, гарза
хоролтогүй түлжүүлэгдэнэ.
Мартын тэн болотор түл
абалга дүүргэгдэхэ ёһотой.

Тэрэшэлэн "Искра"
колхозой үнийнэй хонишон,
үнгэрһэн жэлдэ зуун эхэ
хонин бүриһөө 100 хурьга
абһан Савелий Оловяников
байгша ондошье бараг һайн
хүдэлжэ байна. Һүүлэй
мэдээгээр тэрэ нүхэдөөрөө
харууһалдаг бүхы 500 эхэ
хонидойнгоо олонхиинь
түрүүлээд, 425 хурьга абажа,
урид хараалһан түсэбөө
дүүргэжэ гэхэн мэдээсэл абтаа.
Эндэ хурьгалха хонид үшөөл
бии.

Һаядаа аймагай бусад
ажахынуудташье түл абалга
түлэг эхилхэнь.

В.ШИРДАРМАЕВ,
аймагай газетын
хүдэлмэрилэгшэ.

БОГОНИ МҮРНҮҮДЭЭР

Трубачеевэй үйлсэдэхи хүүгэдэй 15-дахи саадай байра болон
бүхы зөөри республикын Правительствын тогтоолоор "Хуулийн
наһа гүйсөөдүй хүүгэдые социальна талаарнь түбхинүүлгын
республикын түб" гэжэ гүрэнэй эмхидэ дамжуулагдаха болобо.

Харууһагүй үхибүүдтэ психолого-педагогическа болон социальна
туһаламжа үзүүлхэ республикын түб январийн 1-һээ нээгдээ юм
гэжэ һануулаа.

"Эрьсын мүнгэ арьбадахын тула предприятиян мүнгэн һангай
нөөсые гуримшуулаха тухай" Буряад Республикын Хуулийн
проектые республикын Правительство дэмжэбэ. Энээнине Арадай
Хурал хараха юм.

Республикын бюджеттэ ородог олзодо тохогодоог налогой
хаһадын тэрэ шэнэ байгуулагдаһан нөөсэдэ оруулагдаха юм гээд
проект дотор хэлэгдэнэ. 1992 оной эхинһээ саарһан мүнгэнэй
үнэгүй болохо эхилһээр предприятинууд эрьсын мүнгэ
арьбажуулаха аргагүйдэжэ, үйлэдбэри бодото дээрээ тогтожо, иимэ
хэмжээ абаха ушартай болодоо.

Мүнгэн һангай нөөсэнүүдые хэрэглэлгын болон тэрэниие бии
болголын гуримые нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын эмхинүүд
өөһэдтөө ашагтайгаар хубилгажа болохо юм гэжэ Хуулийн проект
зохёогшод тодорхойлно.

Буряад Республикын Президентын
болон Правительствын хэлбэлэй албан.

ЦЭДЭН СООДОЕВОЙ 150 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

Түбэд орондо буддын
шажантанай дээдын һургуули
дүүргэһэн Баргажан голой элитэ
ехэ лама (арад зоной дунда
хэлсэдэгээр Соодой ламхай)
Цэдэн Соодоевой түрэнөөр 150
жэл байгша ондо гүйсэхэнь.
Соодой ламхай Энэхдэг, Цейлон
болон Азийн бусадшье
оронуудаар аяншалһан түүхэтэй.
Үндэр түрэлтэ ламхай
Баргажанай дасанай шэрээтэ
ламын уялгануудые олон
жэлнүүдтэ дүүргэжэ ябаһан тула
арад зонойнгоо дунда мэдэжэ
болоһон байгаа. Гүһаад онуудта
дасан дуганууд, хүмэнүүд болон
бусадшье мүргэлэй байһангууд
һандаргагдажа, олон
документнүүд болон шажан
мүргэлэй номууд үгы хэгдһэн
юм. Ушар тиймэһээ Цэдэн

Соодоев тухай материалнуудые
бэлдэжэ олохонь бэлэн хэрэг
бэшэ байшаба.

Байгша оной зун Соодой
ламхайн түрэнөөр 150 жэлэй оёе
үнгэргэхэ талаар Хурамхаанай,
Баргажанай районнуудай буддын
шажанай бүлгэмүүдэй
түлөөлэгшэдэй хабаадалгатай
эмхидхэлэй комитет бии
болгодобо.

Соодой ламхай тухай түүхын
ямаршье материалнуудтай һаа,
"Буряад үнэн" газетэдэ, С.Д.
Очировай, Б.Т. Цыремпил-вэй,
радиокомитеттэ Д.Р.
Доржиевагай нэрэ дээрэ
эльгээхыетнай гуйнабди.

Санжи ОЧИРОВ,
эмхидхэлэй комитетдэй
түрүүлэгшэ.

САГААЛГАНАЙ ҮЕДЭ ИВАЛГЫН ДАСАНДА БОЛОХО ХУРАЛ МҮРГЭЛНҮҮД

Февралийн 16-да арбан
сахюсадай хурал болохо.

Февралийн 17-до - Дүгжүүбэ.
Өөдөншэ шобойлгожо, үбһөөр орёжо
хэгдээд, ёһолопой үедэ дүргэгдэдэг
гүрэм (дүрсэ) дошхон Чойжол
сахюусанай аман болоно гээшэ.
Таанд бүхэнэй нэрэһээ ламанар
Чойжол сахюусанда гоёор
шэмэглэгдэжэ бүтээгдһэн
балингуудые үргэжэ, тэрэнэй үршөөл
хайра гуйна. Тиймэһээ зуураһан
талха мэтын юүмэндэ бузар
баршадаа, бүхы муугаа шэнгээгээб
гэжэ сэдхэдэг һэн тула ехэ түүдэг
руу тэрэнээ хаяжа болохогүй. Иимэ
зүйлнүүдые галдаха ондоо түүдэг
байха.

Еши-Лодой римбүүшэ, Жамбал-
Ринчин һаарамба, хамба лама энэ
жэлдэ Дүгжүүбын уншалга бүтээхэ.

Февралийн 18-19-нэй һүни
һама сахюусанай хурал болохо. Энэ
һүни һама сахюусан эрхэ
мэдэлэйнгээ бүхы түб газарнуудые
эрбэдэг заншалтай юм. Тиймэһээ
үршөөл хайрадань хүртэхэ гээбэл,
эртэхэнэ бодоод, һама сахюусанай
залархатай сасуу наранай гарахые
угтахы ёһотой.

Февралийн 19-дэ Сагаалган

(нэгэн шэнэ). Энэ үдэр Хииморидоо
модондо уяжа, хиидхүүлдэг.
Тийгээбэл бүхы жэлдэ урагшатай
байхат.

Февралийн 20 (хоёр шэнэ):
Табан хаан сахюусан хурагдаха.
Февралийн 20-һоо мартын 5
хүртэгэр Моллам - Сагаан нарын
хурал.

Шэнэжэлэй өрэхэдэ, хүнэй бөөйн
байдал һайншье, муушье тээшээ
хубилдаг байха юм. Наһанай
зэргээр хэн нэгэндэ муу жэл гэжэ
тудабал, халтадтаа элдэб
бэрхэшээл, тодор тохёолдожо
магад. Тиймэһээ эдэмэтые сарахын
тула дасанда абарал заһалай
уншалга гүрэмүүдые захилада
болоно. Тиэхэдэ бусад зондо
туһалжа, буян хэжэ ябаха гээшэ
эрхим абарал аршалалта болодог
гэжэ бу мартагты.

Ивалгын дасанай бүхы
ламанарай зүгһөө Буряад ороной
бүхы хүн зоние өрөхөө байгаа
Сагаалганаар амаршалжа, шэнэ
жэлдэ баяр жаргалантай
ажаһуухые хүсэнэбди.

ДАСАНАЙ ЗАХИРГААН.

ЖЭЛЭЙ ДҮН ЮУ ХАРУУЛНАБ?

ХҮДӨӨГЭЙХИДЭЙ ОРОЛДОЛГОНЬ ДЭМЫ БАЙГААГҮЙ

Үнгэрхэн жэлнай бэшэ жэлнүүдтэ орходоо экономика, финансова талаараа ехэл хүсэрхэн байшоо. Хэды хүндэ байгаашье хаань, манай аймагай механизаторнууд, тарьян ажал эрхилэгшэд, малшад болон хүдөөгэй мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд 1996 ондо хүдөө ажахын үйлэдбэри хаадгүйгөөр эрхилхэ яһала найдамтай үндэһэ нуури табижа шадаа.

Тусхайлан хэлэбэл, үнгэрхэн жэлдэ манай район дотор нийтын адууһа малай условно толгой бүхэндэнь дунда зэргээр 15,3 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл нөөсэлхэн байна. Иигэжэ хүдөөгэймнай ажахынууд түлэг дундаа ябажа байһан малай үбэлжэлгыг гэмгүйгөөр, гарза хоролто багатайгаар үнгэргэхэ, харюусалгатай хаһа соо мал ажалай продукци үйлэдбэрилхэ хэмжээ дээшлүүлхэ арга боломжотой болонхой.

Тэжээл элбэгээр бэлэдхэн ажахынуудай тоодо: Байгалай туршалга-үйлэдбэрийн ажахы условно нэгэ толгой малда аяр 23 центнер, "Шергинский" совхоз - 21, Ойморой ба Байгал-Хударын совхозууд - 20 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл нөөсэлхэнэй юм. Үнгэрхэн 1995 ондо урзанда жэлэйхидэ орходоо һү наалин фермэнүүд сагаан эдээ үйлэдбэрилгээ зарим тэды дээшлүүлжэ шадаһы байна. Үнээн бүриһөө абтаһан хүнэй хэмжээн аяр - 100 килограмм дээшэ болоно. Байгал-Хударын совхоз энэ үедэ 700 килограммаар, "Шергинский" совхоз - 1100, Хандайн совхоз - 600, Байгалай туршалга-үйлэдбэрийн ажахы - 690 килограммаар ехэ һү наажа амжйба. Наалишадай дундаһаа Байгал-Хударын совхозой түрүү малшан Г. М. Данилова, Хандайн совхозһоо Л. А. Изюрьева, Ойморой совхозһоо Т. В. Мангадаева болон бусад үнээн бүриһөө хоёр мянган килограммнаа дээшэ һү нааһан габьяатай.

Манай ажахынууд нёдондо жэлдэ нийт ынгээ адууһа малые бүтэн бүринөөр харууһалха талаар зарим тэды найшаалтай үрэ дүнгүүдые туйлаа. Малшадай аша оролдоолгоор малай гарзалга эрид хороогдоһон байна. Түл түрээс яһала олоор абтажа түлжүүлэгдээ. Эмэ малые хаһа саг сооһыг ондо оруулаха талаар тодорхой ажал ябуулагдаа.

Үнгэрхэн жэлдэ тэжээл элбэгээр бэлэдхэхэ, баян ургаса хуряаха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулагдаа гэжэ хэлэхэ дүүрэн эрхэтэйб. Энэ талаар хабарай тарилгын хүдэлмэри хаһа саг соогоо үнгэргэгдэхэдөө, урзанда жэлэйхидэ дутуугүй талмай дээрэ тарилгын ажал ябуулагдаа. Һүүдэнь ургасын хойноһоо харууһалха, буртаг үблэнтэй, хорото шумуулай тэмсэхэ ажал барагдаа һэн гү даа. Иимэ тодорхой хэмжээнүүдые абһанайнгаа ашаар үнгэрхэн жэлдэ ороһото ургамалнуудай, хартаабхын, огородой эдээнэй муу бэшэ ургаса хуряагдажа абтаа. Тусхайлан хэлэхэ болоо һаа, 1995 ондо урзанда жэлэйхидэ орходоо аяр 1000 тонноор ехэ гэхэ гү, али бүхыдөө 30800 тонно тарья суглуулжа сохиһон байһабди. Твороговой, "Большереченский" совхозуудай, Сэлэнгын ЦКК-гай акционернэй бүлгэмэй хамнабирын ажахын тарьяшад аймаг соогоо эгээл баян гэхэ гү, али гектар бүриһөө дунда зэргээр 20 гаран центнер ургаса хуряажа абтаа юм. Байгалай туршалга-үйлэдбэрийн ажахы, Кабанскын ба Ойморой совхозууд аймаг соо туйлагдаһан үрэ дүнһөө дээшэ ургаса хадажа, амбаарлаһан байна.

Хартаабха туһаа тогтобол, үнгэрхэн жэлдэ урзанданайхиһаа аяр 400 тонноор ехэ түмнэ суглуулжа абтаабди. Энэмнай гектар бүриһөө 103 центнер хартаабха хуряагдаһан болоно. Харин Ойморой ба Хандайн совхозууд гектарай 150 центнер ургаса хуряажа, аймаг дотороо нилээд суурхаба.

Ургаса хуряалга дээрэ амжалта туйлаһан түрүү коллективүүдые дурдабал, Байгалай туршалга-үйлэдбэрийн ажахын Нюкска отделение эрхилэгшэ Г. Е. Плесовскийн даадаг тракторно-тарьян ажалай бригадааалгадаһан талмайнгаа гектар бүриһөө 21,3 центнер ороһоо, 132 центнер хартаабха, Кабанскын совхозой В. И. Сурановой толгойлдог Кабанскын тракторна бригадын коллектив гектарай дунда зэргээр 22 центнер тарья, 12 центнер үбнэ, 8 центнер силосэй ургамал, Ойморой совхозһоо бригадир В. М. Баландинай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд гектар бүриһөө 17,4 центнер ороһото ургамалнуудые, 150,5 центнер хартаабха, 16,2 центнер үбнэ нөөсэлхэн байха юм.

Энэ жэлдэ аймаг дотор ерэхэ ургасын үндэһэ нуури яһала табигдаа гэхэ байнаб. Үрэхэ хүрэнгэ хүсэд хүрэхөөр бэлэдхэгдээ, бүхыдөө 15180 гектар паар эдүүрилэгдэжэ, бэлэн болгогдоо. Энэнь нёдондойхидо орходоо 2 мянган гектараар ехэ болоно.

Түгэхэдөө ямар тобиолол хэлтэйб гэхэдэ, хүдөөгэй ажалшадай хэды оролдосотойгоор хүдэлөөшье хаань, мүнөө жэлэй амжалтын экономика тогтууритай үрэ дүн балай туйлагдангүй үлэб. Энээнэй гол шалтагаанинь гэхэдэ, үйлэдбэрилхэн хүдөө ажахын продукци худалдан абалгын үнэ сэнгэй үшөөл доогуур байһан ушарһаа эдэ бүгэдэдэ гаргашалагдаһан гаргашань саг соогоо бүтүүлэгдэнгүй үлэнэ бшуу. Байгалай туршалга-үйлэдбэрийн ажахыһаа бэшэ аймагай бусад совхозууд, валова продукци үйлэдбэрилхэ хэмжээгээ дээшлүүлжэ хэды шадаашье һаа, иимэ хүндэхэн байдалһаа боложо, жэлээ гарзатайгаар түгэхэһэн байха юм.

В. КОРШУНОВ,
Кабанскын районной хүдөө ажахын управлениин начальник.

ДЭЛГҮҮР БА СЭНГҮҮД

Эдээ хоолой продуктуудай сэн байгша оной январин 22-ой байдалаар (хотын дэлгүүрэй сэн - килограммын түхэригөөр)

Январин 15-22 болотор неделин турша соо 19 продуктуудһаа бүридхэн һара бүрийн суглуулбарин сэн 3000 түхэригөөр дээшлээ гэхэ гү, али Росси дотор дунда зэргээр 240 мянган түхэригтэ хүрбэ. Москвада энэ сэн 282 мянган түхэриг, Санкт-Петербургда - 229, Красноярскда - 281, Ульяновскда - 134 мянган түхэриг болоо.

Росси дотор бүхыдэнь абаад харахада, эдээ хоолой зүйлнүүдэй сэн недели соо 0,94 процентээр ургаһан байха юм. Огородой эдээн, жэмсэй үнэ сэн дээшлэхээр зацдаа. Яблокын сэн аяр 2,95 процентээр, морхооб - 3,25, капуста - 4,25, хартаабха - 3,08, свёкло - 2,21,

нонгино - 4,61 процентээр үнэтэй болоо.

Мяхан болон мяханай зүйлнүүдэй сэн 0,4 процентээр, колбаса - 0,45, һүн - 0,99, тоһолг эзэгэй 1,4, загһан ба загһанай продуктууд - 0,76, макарон - 0,76, рис - 1,28, шара будаа - 0,9 процентээр ургаба. Саахарай сэн 0,59 процентээр үнэгүй болоһон байха юм.

Үхэрэй мяхан тон үнэгүйн. Ульяновск хотодо - килограммын 7300, тон үнэтэйн Анадырь хотодо - килограммын 29800 түхэригтэ,

Москвада - 13763, Санкт-Петербургда - 12630, Кызылдэ - 8420, Улаан-Үдэдэ - 13625, Элистэдэ - 9395, Яхадта - 28688 түхэригтэ болонхой.

Хартаабха тон үнэгүйн Йошкар-Олада килограммын 970, тон үнэтэйн Анадырь хотодо - 6000, Москвада - 2414, Санкт-Петербургда - 2067, Ижевскдэ - 1080, Кызылдэ - 2940, Улаан-Үдэдэ - 1883, Элистэдэ - 2500, Яхадта - 4675 түхэригтэ хүрэн байха.

"Сельская жизнь" газетэһэ абтаба.

6-дахи разрядай электро-гагнууршан Владимир Перфильевич Холмогоров Улаан-Үдын "Электромашин" заводой 1-дэхи цехтэ эгсэ 35 жэл нэгэл газартаа хүдэлжэ ябана. Ажалай ветеран өөрынгоо мэргэжэлдэ олон хүнүүдые хурһаһан байха. Тэрэнэй хүбүүн Анатолий 10 класс дүүргээд, эсэгтээ хамта арба гаран жэл сугтаа хүдэлжэ байдаг. Владимир Перфильевич предприятия соогоо хүндэтэй хүнүүдэй нэгэн болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Владимир Перфильевич Анатолий хүбүүнтээ ажал дээрээ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото:

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИ

"Буряад Республикын 1995 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай

Статья 1. "Буряад Республикын 1996 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида удаадахи хубилалтануудые оруулха:

"Буряад Республикын 1995 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулийн 12-дохи статьяда хабсаргалтын ёһоор хубилалтануудые оруулха. Республиканска бюджетэй гаргашы хэмжээ (Хуулийн 1-дэхи статья) 647125,1 миллион хүрэтэр нэмэхэ.

Статья 2. Тус Хуули гараа табиһан үдэрһөө хойшо хүсэндэ орхо.

Буряад Республикын Президент А. В. Потапов

Улаан-Үдэ,
1996 оной январин 30.

"Буряад Республикын 1995 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай" Буряад Республикын Хуулида 1996 оной январин 30-да үгтэһэн хабсаргалта.

	Миллион түхэригөөр
Промышленность, барилга	6727,0
Гэр байрын-коммунальна ажахы	12150,0
Хүн зондо худалдаага газай сэнгэй илгаа	1285,0
Хүдөө ажахы	42823,6
Бага хэмжээнэй судлануудай талаар гүрэнэй инспекци	108,0
Транспорт	17057,0
Байгаалин усал хохидолнуудай хойшолол, онсо байдалһаа нэргылгэ ба усадхалга	1010,0
Эрдэм һуралсал	22575,2
Эрдэм	300,0
Соёл ба искусство	11491,3
Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд	2937,5
Элүүрые хамгаалга	45290,0
Физическэ культура	721,0
Социальна политика	45292,0
Управлени	21544,8
Хуули сахилгын ажал ябуулга	11029,6
Конституционн сүүд	243,0
Буряад Республикын нотариальна конторонууд	145,0
Бусад гаргашанууд, тэрэ тоодо засагай бусад зиндаада мүнгэ номололго	344895,1
Һунгалга үнгэргэлгэдэ гаргашалагдаха мүнгэн Республикын хойто аймагуудта продукци (эд бараа) зөөлгэдэ гүрэнэй зүгһөө мүнгөөр туһалха хэмжээн	329585,2
БҮХЫДӨӨ:	59500,0
	647125,1

Урдандаа аймагай эгээл томо ажахынуудай нэгэн байһан Санагын совхоз 1991 ондо таряашадай багахан ажахынууд болон тараа хэн. Фермернүүдэй шэнэ ажахынуудай үдэр бүри тооной бии боложо, шийдхэхэ асуудалнуудай олон боложо байһан шаг шууяатай, хүлгөө үймөөтэй үе бэлэй. Ядарха, тухашарха сагууд яһала үзэгдөө, мүнгэ тангагүй болоһон мүнөөнэй байдалда хүдөө ажахыда энэмнай мэдээтэйл гүб даа.

Харин Софья Будаевна Гундуева оройдоол хоёрдохи үбэлжэлгээ гэр бүлын ажахытай болонхой үнгэргэжэ байна. Солбон, Чингис хүбүүдээрээ, түрэл гаралнуудаараа хамнажа, Дээдэ-Болхой гэжэ газарта урзанда гэр бүлын ажахы байгуулжа, дулаан дал, тугалай байра, ажаһуудалай гэр, бани бариһан, мүнөө гараж түхээржэ байна.

Ажахын мүнөө 22 үнээтэй, 10 адуунайнь 5-ниинь гүүнүүд, 12 хонитой, 3 моритой, нэгэ сартай, 5 харлагтай. Энэмнай мүнөөнэй

Малай үбэлжэлгэ-шанга шалгалта

ШУБУУН ДЭНГЭЙ НҮЛЭМХИХЭН ГЭРЭЛДЭ...

шахардуу байдалаар абажа харахада, бүдүүн, хүл дээрээ яһала гаража үрдиһэн ажахынуудай тоодо ороно. Бүлын эзэн Санжай Цыренович Гундуевай нэгэдэхэ бүлэгэй инвалид хэн тулань бүхы ажал хүдэлмэриез Софья Будаевна хоёр хүбүүдтээ хэнэ. Урдань Софья Будаевна совхозой түрүү наалишадай тоодо үргэлжэ ябалсадаг, үнээн бүриһөө жэл бүхэндэ 2000 килограмм, мүн дээшшье хү наадаг бэлэй. Гундуевтанай үхибүүд эхэ, эсэгээ хажаажэ, хара баганаа ажалда дүршэһэн, бүхы юумэ хэжэ шадаха, бэрхэнүүд юм.

Ямар оньһон техникэтэй байнаб, ажалай эршэ ехэнхидээ энээнһээ дүлдэдадаг. Зориг ехэтэй хүнүүд түрүүндээ мүнгэ банкһаа урьһаар абажа, оньһон техникэ худалдажа абанһан, харин Гундуевтан тулгардаад, энэ арга боломжо хэрэглэнгүй үлэшөө. Фермэ дээрэ Т-40 түхэлэй хуушан трактор бии. МТЗ-82 түхэлэй трактортай болохо наанаан байгаад лэ хүсэн хүрэнгүй, үнэсэн гэшэнь диилэхын аргагүй.

Ажахы 9 гектар сабшалантай, мүнөө жэлдэ үбэлдэ дүүрэн хүрэхэ тэжээл бэлэдхэнхэй. Гэбшье малшад үнээдээ үглөөнэй наранһаа үдэшын харанхы болотор бэлшээридэ гаргана. 1,5 гектар болохо таряалан дээрэ зёлөнко таряад үрэжэл муутай, шулуутай газар байжа, ехэ найн ургаса абаагүй.

Малажалда бэрхшээлнүүд ушаржал байдаг. Гэбшье ажахынхид эдээндээ даруулшоод, нэгэл зандаа байгаа гээ һаа—худал, алхам алхамар хүгжэжэл, мал адуунайнь тоо толгой нэмэжэл байна. Хонидын бултадаа хурьгалаа, симментал үүлтэрэй 2 үнээ тугалланхай. Гүүнүүдын хабарай һүүл багаар унагалха. Нёдондо 5 гүн унагалһан аад, гай боложо, нэгэ унагыень шоно барижархиһан юм.

Сагай муу болоходо, шоно олошордог гэжэ урдын зон хэлсэдэг бэлэй. Нүүлэй 2-3 жэлнүүдтэ шоно ехэ олошорбо, үмсыншье, хамтыншье малда довтолхонь олон болоо. Энэнь малшадта нэмэри бэрхшээлнүүдые тохёолдуулна. Шоно малда довтолно гэжэ гансашье Санагада бэшэ, ондоошье нуурин, тосхонуудта дуулдана. Энэ талаар районой засаг баригшадай хэмжээнүүдые абахаар саг тулажа ерээ хаш.

Улаан-Болдог гэжэ газарта урдань мяхалиг үүлтэрэй 150 малай фермэ байһанаа мүнөө таряашадай 2 ажахы байрлана. Энэ хоёр ажахы хамтадаа гушаад малтай. Эдэ ажахынууд "Санага" гэнэн таряашадай ажахынуудай эблэлдэ ороно. Мүнөө үедэ эблэлдэ ороһоной үрэ бии юм гү, малшад 2-3 жэлээр салин хүлһээ абанагүй. Наяхана август нарын үхибүүнэй тэдхэмжэ мүнгэн арайхан гэжэ абтана хэн.

Үбэлжэлгын үедэ дэбихэ материалнууд, тэжээл хүрэхэл хэбэртэй. Зүгөөр малайн эдихэ даһан граммшье үгы. Хүдөөгэй магазинуудай тагуудта урдань юмэн нилээд элбэг хэн, мүнөө хаанаш яба—хооһон, эдээ хоолой гол зүйлнүүд үгы. Гутал, хубсаһа, ажабайдалда хэрэгтэй, бусадшье хэрэгсэл абаха гэхэдэ, мүнгэн хаанашье хүртэнгүй.

Эдээхэн бага, ехэ бэрхшээлнүүд малшадта заншалта болоһон, эдээгээр тэдэниие "айлгахгүйш" Теэд хоридохи зуун жэлэй эсэстэ шубуун дэн аһаагаад, нууха гэжэ хайшаа юм... Үри шэритэйһээ боложо, нёдондо хабарһаа малшад зайн галгүй, шубуун дэнгээ аһаагаад, шэрэм дээрээ эдээ уһаа шанана. Зайн галай үгыһөө боложо, эндэхэ худаг хүдэлнэгүй, 2-3 километрэй зайе гаталжа, уһа машинаар зөөхэ хэрэг гарана.

Санагын голой малшад тухай хэлэбэл, юрэнхыдөө иимэл байдалда ажаһуужа, ажаллажа байнал даа. Мал ажалай хэды хүндэшье һаа, хүшэрые хүшэр гэнгүй, Гундуевтанай гэр бүлын фермынхид, бэрхшээлнүүдые дабан, үглөөдэрөө этигэл дүүрэн хүлээнэ. Гэр бүлын фермэ эрхилхэдэ, мүнөө үедэ ашаг үрэтэй шэнги. Үсөөн тоотой ажалшад багахан хэмжээнэй газар дээрэ үсөөхэн мал харууһалхадань, бага зэргэ хүнгэн, ажал эрхилхэдэ, тааруу ха.

Хүдөө ажахын продукци ехээр үйлэдбэрилдэг томо гүрэнүүдэй нэгэн болохо Америкые абажа харахада, хүдөө ажахын бүхы предприятинуудай 99 процентнь гэр бүлын фермэнүүд байжа, хүдөө ажахын продукциин 93 процентые үйлэдбэрилнэ. Гүрэнэйнгөө 250 миллион хүн зониие эдээ хоолой зүйлнүүдээр гүйсэд хангаханаа гадна хилын саана абаашажа худалдана бшуу.

Манай фермернүүд һаял хүл дээрээ гаража ядажа байна. Гүрэн түрын эдэниие дэмжээ һаань, байдал тад ондоо байха хэн. Гэбшье хэды шахардуу байдалда байбашье, малшад ажахыгаа нэргэхые, ашаг олзотойгоор ажалаа эрхилхые шадалаараал оролдано.

Д. БАДМАЕВ,
Захаамнай аймагай "Ажалай туг" нонин-
ной экономикын таһагые даагша.

УЛААН-ҮДЫН ӨӨНЭДЫГӨӨ ХҮТЭЛБЭРИЛГЫН ГУЛВААГАЙ ТУШААЛДА КАНДИДАДУУДАЙ НУНГУУЛИИН ЖАСЫН МҮНГЭНЭЙ ОРОҢОН БА ГАРГАШАЛАГДАҢАН ТУХАЙ ТООСООН

	Шаповалов Валерий Анатольевич Үнэмшэлгэ №1	Лубсанов Александр Гомбоевич Үнэмшэлгэ №2	Быков Николай Иннокентьевич Үнэмшэлгэ №3	Яковлев Валерий Иванович Үнэмшэлгэ №4
--	---	--	---	--

1. нунгуулиин жасада оруулагданан мүнгэн

Ороһон мүнгэниинь	Мүрэй шифр	Мүнгэниинь бүхыдөө (мянган түх.)			
Ороһон мүнгэниинь бүхыдөө тэрэ тоодо:	01	43873,0	57250,0	46250,0	20250,0
нунгуулиин комиссиин мүнгэн	02	250,0	250,0	250,0	250,0
кандидадай өөрын мүнгэн	03	5600,0	1000,0	-	2600,0
Кандидадые дэбжүүл- һэн нэгэдэлэй (хам- таралай) мүнгэн	04	11200,0	-	-	-
-юридическэ нюур- нуудай мүнгэн	05	2700,0	49000,0	46000,0	10000,0
-бусад хүнүүдэй үгэһэн мүнгэн	06	24123,0	1000,0	-	7400,0
Бусаагдаһан мүнгэн бүхыдөө	07	-	15000,0	-	-
тэрэ тоодо:					
тогтоогдохон хуули хазагайруулжа оло- һон мүнгэн	08	-	15000,0	-	-
кандидадай гараһан- тай дашарамдуулан нунгуулиин жасын мүнгэн бүхыдөө	09	-	-	-	-
	10	43873,0	42250,0	46250,0	20250,0

2. нунгуулиин жасын мүнгэ гаргашалга.

Гаргашануудайнь	Мүрэй шифр	Мүнгэниинь бүхыдөө (мянган түх.)			
Бүхы гаргашань тэрэ тоодо:	11	43873,0	42229,0	46250,0	20250,0
олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэл- нүүдтэ (радио, теле- видени)	12	21050,0	13091,0	17253,0	13739,0
гаргашалагдаһан мүнгэн	13	16495,0	20100,0	25674,0	6226,0
Саг үргэлжэ гарадаг хэблэлээр нунгалтын урда тээхи идхалгын хүдэлмэридэ гаргаша- лагдаһан мүнгэн	14	-	-	-	-
нунгалтын урда тээхи хэмжээ ябуулганууд (суглаанууд, уулзалга- нууд, митингүүд)	15	6253,0	2800,0	1405,0	-
хэблэгдэмэл материал- нуудые (листовконууд, плакадууд гэхэ мэтэ)	16	75,0	6178,0	1918,0	285,0
нунгалтын урда тээхи идхалгатай холбоотой бусад гаргашанууд	17	75,0	1853,0	1918,0	-
бүхыдөө	18	-	300,0	-	-
тэрэ тоодо	19	-	4025,0	-	-
транспортын гаргаша- нууд					
-байра арендээр					
абалга					
-саарһа худалдажа					
абалга					

Улаан-Удын городской
нунгуулиин комисси

**ЧЕРНОБЫЛИН
ХОЙШОЛОН
УСАДХАЛГАДА
ХАБААДАГШАДТА
ТУҢАЛХА**

Чернобылин атомна
электростанцида гэнтн аюулай
болоһоор 10 жэл болохоё
байһантай дашарамдуулан,
Республикын Правительствын
тогтоолоор энэ талаар бэлдхэл
болон хэмжээ ябуулгануудые эрхилхэ
Республикын Правительствын
Түрүүлэгшын орлогош Д.Ч. Нимаева

түрүүлэгшэтэй комисси
байгуулагдаба.
Чернобылин аюул усадхалгада
хабаадалсанан хүнүүдтэ,
туһалхыень тус документ
предприятия болон эмхи зургаануудай
хүтэлбэрилэгшэдые уялгална.
Буряад Республикын Президенттын болон,
Правительствын хэблэлэй албан.

ХОРИДУГААР зуун жэл манай Буряадай уран үгын хүгжэлтын тон ехэ харюусалгата үе саг байһан гээшэ. Тиимэһээ уран зохёолшо бүхэнэй урда эрилтэ-зоной нюдөөр хараха, зоной зүрхөөр шагнаха, ёһотойл бодото байдалыг харуулан бүтээл гэхэ гү, али "Арад гэбэл - энэ биб, биб гэбэл - арад" гэхэн хараа баримталбал, уран зохёолой эрхим дэгээдын лэ бүтээл болоно гэхэн эрилтын байһан ушар дээрэһээ манай уран зохёолой шэрэ будагай хабтагай дээрэ бэлигтэ захатанууд хэды шэнээн табигдаа гээшэб! Тиимэһээ уран зохёолойнгоо үргэн замда түрүүлэн ябаһан хүндэтэ манай уран үгэтэ ахамад зохёолшод болоно. Гэбэшье эдэ ахамаднай "Арадай уран зохёолшо" гэхэн нэрэ зэргэ абажа ябаашьегүй хаа, (тиихэдэ энэ хайра байгаагүй ха юм), үнэхөөр лэ **арадаймнай уран зохёолшод** байһан лэ даа. Ондогоор хэлэбэл, эдэмнай уран зохёолоймнай классигууд болоно. Харин эдэ классигууд соо **Жамсо Тумунов** гээд нэрлэхэ байнаб. Энэ нүхэрнай ахамад зохёолшодхоо хэды залуушыг хаа, бүхы уран зохёолой жанруудаар, хүнэй анхарал татама зүйлнүүдээр хурса бэлигтэ харуулаад лэ байгаа. Эдэ бүхы зохёолнуудынь эндэ дурдалтагүй. Уран зохёол шэнжэлэгшэ, шүүмжэлэгшэ Цырен-Анчиг Нимаевич Дугар, Нимаев бүхы зохёолнууд тухайнь ханамжа шэнжэлэлгээг ехэ гүнзэгыгөөр хэжэ, "Буряад үнэн" газетынгээ нилээн олон дугаарта үгэжэ, уран зохёолоймнай тон хэрэгтэй шухала шэнжэлэл бүтээл хэгдэһэн байна. Харатайл Жамсо Тумуновичнай энээн тухайгаа мэдэнгүй үнгэрөө һэн. Гэбэшье буряад литературымнай урган хүгжэлтыг харуулан иимэ сэгнэлтэ байхадаа - энэ үнэтэ бүтээл алтан хуудан болоод, литературымнай нюур шарай харуулан үлэнэ бээ.

Юун гээшэб даа... Буряадаймнай иимэ эрхим-

эрхим хүбүүд сагаа урид ябашаха... "Оршолонто юртэмсэ, ши, хүнэй богонихон наһанда гам хайрагүй байнашдаа!" - гэжэ хашхарха дуран хүрэнэ.

Бидэшье баһа бидэл ха юмбиди даа? - Нарата дэлхэй дээрэ мүнхэ шэнгээр ашалагдажа ябаха.

Юун гээшэб даа... Мүнөө хараад үзэбэл, Жамсо Тумунович Тумуновнай 80 наһа хүрөөд ябаа хаа, бүхы жанраараа бэшэдэг ёһоороо ямар нэгэ бүтээлээ бэшэжэ байһан аад, оройдоол 39 наһандаа үгы ха юм даа.

Орхиһон зохёолнуудынь ехэ даа. Жамсо Тумунов түрүүшын романистнуудай нэгэн гээшэ. "Нойрһоо һэриһэн тала". Энэ суута романиинь тэрэ үедэ уншаагүй хүн, хай, байхагүй хаш даа. Эндэ бэлигтэ хүбүүдэймнай эрхимүүдэй дунда тодорһон манай буряад Айтматов арад зон соогоо түрэн, үхибүүн байхааа хойшо арад зонойнгоо дэбисхэр дээрэ эдэнээрэ адлихан ажабайдалай амта шэмые, ааша абарине бэе дээрэ үзэжэ ябаһан хадаа зохёолнуудынь үйлэдэгшэ нюурнууд хэмэл айбаланууд бэшэ, харин бодото хүнэй образ болонхой.

ЖАМСО ТУМУНОВАЙ манай хайрата нүхэрэй окоп соо гү, али блиндаж соо хуугаад, бэшэһэн үдэр үдэрэйн тэмдэглэлыг уншахадаа,

досоогоо уярангүй байхын аргагүй байба... Саг үргэлжэ буугай һомон мундэр соо ябаад... энээнэй урдаһаа гэрэлтэ дуранай "нара" мандуулжа ябаһан хадаа, магадгүй, фронтһоо бүтэн бусажа ерээ аалам. Тиигээд амгалан байдалаа тогтоолсоод... жаргахынгаа тэндэ тэрэ хэсүү юмэ болоо һэмнай даа. Тиигэбэшье

наран шэнги дураниинь хүнөөгүй. Жамсо Тумуновай бүлэ үнэржэжэ, шэнэ гэрнүүд олон болонхой. Ашань - Сергей Тумунов гэдэг эсэгэ болонхой, дээдэ хургуули дүүргээд, зураашын мэргэжэл шудалха гэжэ энээн тээшэ бүхы хүсэлөө үгэнхэй. Угай эрмэлзэлэй ёһоор, Жамсо үбгэн эсэгийн аша наһанаа абажал халаха байха даа. Харин Жамсо Тумуновичай бүлэ үнэржэжэ байна гэжэ дабтаха зуураа, Баатар Тумуновнай - эсэгэ бэээрээ, дэлгэр хайхан сэдхэлтэй, олоһоноо нүхэдөөрөө хубаалдахадаа, татагад гэхэгүй.

Эсэгийнээ зан абари абаһан Баатар эсэгийнээ нүхэдэй дунда баян дэлгэр зангаа харуулан, нэгэ баян, нэгэ тиимэшэг байдалда ороошыг хаа, үндэр угаа үргэлжэлүүлэн, үри хүүгэдтэ наһалаа табин, эжыдэ анхаралаа дутаангүй ябажа байдаг.

Жамсо Тумуновай юунһээш харюудахагүй, наһанаа абадагынь баһал мэдэжэ ха юм даа. Энэ зангынь үргэлжэлхэ аша гушанар байхадаа, хэды ехэ омогорхол гээшэб!

Сэсэгма Тумунова гэдэг техникэскэ эрдэмэй кандидадай нэрэ зэргыг эрхим хайнаар

Поэт, уран зохёолшо, фронтовик

хамгааланхай. Иигэжэ Жамсо Тумуновичаймнай үри наһаһан зонойнгоо дунда ууха утаатай, уладта хэлэхэ үгэтэй, дэгээдын хүн бэеын хүмүүжэл тээшэ шармайн ябана.

ХАНДА ЛУБСАНОВНА бидэ хоёр саг үргэлжэ уулзажа, бэе бэеынгээ

талаар ханаата бололтогүй. Илангаяа Тумуновтанаймнай залуу үе - угаа уһанда хаянгүй байхадаа - эдэ бүгэдэ манай баяр гэжэ дабтая. Ахамадай яларшатар хурсадаһан, мүльһэшыг хинхэ, шулуушыг буталха хүрээ тэрэл хэбээрээ хадагалаатай байдаг. Энэ ехэл хайн лэ тэмдэг болоно.

ЖАМСО ТУМУНОВ ТУХАЙ ҮГЭ

мэндые мэдэлсэжэ байдагбди. Жамсынгаа 80 жэлэй үдэртэ эбтэй ябаһанаа хэлсэжэ хуухааа үлүү юмэн байхаб даа. Али 1942 оной дүлэтэ нэгэ үдэр өөртөнхандуулжа бэшэһэн Жамсо Тумуновичайнгаа дууе Ханда Лубсановна дуулажархиха гү? - "Үгы даа, залуушуулдуулагдаа", - гэхэ аалам. Тэрэ дууниинь "Бүүхэн намаяа мартаарай" гэжэ нэрэтэй һэмнай даа:

**Бурзан сагаан саһанай
Бударан орожо байгаашье**

баань,

Баахан харахан

нюдэнэйнгөө

Бүрхэндуһалан байгаашье

баань,

Бүүхэн намаяа мартаарай,

Бусажа шамдаа ерэхэлби.

Хабарай хара халхитай

Харлан хүүен байгаашье

баань,

Хара алаг зүрхэнэйнгөө

Хагсангажаран байгаашье

баань,

Бүүхэн намаяа мартаарай,

Бусажа шамдаа ерэхэлби.

Хүсэтэ ехэ тэмсэлэйнмай

Хэсүү бэрхэтэй болоошыг

баань,

Холо ябаһан намһаа

Хүлээжэ бэшэг ядаашье

баа,

Бүүхэн намаяа мартаарай,

Бусажа шамдаа ерэхэлби.

Энэ дуун Жамсо Тумуновай үдэрнүүдтэ ханхинаха бээ гэжэ найдагдана. Мүн лэ Жамсо Тумуновичаймнай гэрбулын

Зүгөөр уран зохёолойнгоо контородо энэ хүрээ хараад үзэбэл, хайшаахан байна хаб: хурсаданхай ха гү, эшэнь бүтэн жа гү... юундэ харагданагүйб? Энээнэй захада гараагүй хаамнай, илангаяа задагай юумэндэ дурагүй байһан хүнэй түрэн үдэрыг гэхэ гү, али барижа ябаһан тугынь тэмдэглэжэ байхадаа, манай зүгһөө хэһэн юумээ заатагүй хэлэжэ, дутуу дундаяа усадхан, уран зохёолойнгоо тугыг энэ дурасхаалта үдэрнүүдтэ заагүй хийдхэхэ ёһотойбди.

Харин Жамсо Тумуновичай дурасхаалта үдэртэ дээдымнай засагай зүгһөө юун хэгдэхэб? Эхэ оронойнгоо түлөө, арадынгаа ерээдүйн жаргалай түлөө бүхы эрмэлзэл шадалаа пионер ябахааа эхилээд, үндэр тушаалда хүрэтэрөө хүдэлжэ байһынь, һүүлэй һүүлдэ фронтдо комиссар ябажа, эрлиг дайсанай урдаһаа ами наһаа табин ябаһынь анхаралдаа абажа, **Улаан-Үдэ хотынгоо нэгэ үйлсэдэ Жамсо Тумуновай нэрэ үгэбэлнь**, олонийтэ бүхы зомнай ехэл зүб шийдхэбэри абтаа гэжэ хэлэхэ байха гэжэ ханагдана.

Иигээд лэ бүхы Тумуновтанда ажабайдалдань амжалта, аза жаргал хүсээ!

Цырен-Дулма ДОНДОКОВА,
Буряадай арадай поэт.

НАМТАРАЙНЬ ХУУДАНАНУУД БА ЗОХЁОЛНУУДЫНЬ

(Тоо, баримтанууд)

* Мүнөө үеын буряад литературын классик гэжэ тодорһон Ж.Т. Тумунов 1916 оной февралын 15-да сагалган соогуур Агын тойрогой Табтаанай нутагта түрэн юм.

* Табтаанайн гүйсэд бэшэ дунда хургуули дүүргэжэ, Зүдхэлидэ ойр зуура багшалаад, 1935 ондо ВЛКСМ-эй Яруунайкомдо хүдэлхөөр эльгээгдэбэ. Тэндэл хүдэлжэ байхадаа, пионерскэ хүдэлмэрилэгшэдэй бүхэсоюзна зүблөөндэ хабаадаа.

* 1937 ондо Улаан-Үдын комвүзда (мүнөө М.Н.Ербановой нэрэмжэтэ хүдөө ажахын техникум) хурахаа ороо.

* 1938 ондо олон үйлэтэ "Сэсэгмаа" гэжэ зүжэг бэшэжэ, тэрэнь буряад драмын театрта найруулагдан табигдаба.

* 1940 ондо Улаан-Үдэдэ Буряадай гүрэнэй номой хэблэлээр "Пьесэнүүд" гэхэн нэрэтэйгээр зүжэгүүдэйн согсолбори барлагдаба.

* 1942 ондо "Талын бүргэд" гэжэ рассказынь ном боложо, Улаан-Үдэдэ хэблэгдэбэ.

* Мүн лэ 1942 ондо Улаан-Үдэдэ "Эхын юрөөлөөр" гэхэн номынь Буряадай гүрэнэй номой хэблэлдэ барлагдаба.

* 1946 ондо баһал Буряадай гүрэнэй номой хэблэлдэ "Сүхэ-Баатар" гэжэ поэмэнь ном боложо гараа.

* 1948 ондо Улаан-Үдэдэ "Илалтын магтаал" гэжэ шүлэгүүдэйн согсолбори хэблэгдэбэ.

* 1949 ондо "Нойрһоо һэриһэн тала" гэжэ романиинь - буряад литературада түрүүшын роман - Улаан-Үдэдэ хэблэгдэн гараа.

* 1949 ондо Москвагай "Молодая гвардия" гэжэ номой хэблэлдэ "Утро на Байкале". Стихи и поэма "Сүхэ - Батор" гэжэ номынь гараба. Энэ хадаа тэрэ үедэ ород хэлэндэ Москвада хэблэгдэһэн буряад зохёолшодой түрүүшын номуудай нэгэн байгаа.

* 1950 ондо "Шэнэ шүлэгүүд" гэжэ номынь Улаан-Үдэдэ хэблэгдэн гараба.

* 1950 ондо Москвагай хүүгэдэй номой хэблэлдэ (Детгиз) "Сүхэ-Баатар" гэжэ поэмэнь С. Шервинскийн оршуулгаар хэблэгдэһэн байна.

* 1950 ондо "Нойрһоо һэриһэн тала" гэжэ романиинь А. Митрофанов, С. Родова гэгшэдэй оршуулгаар Улаан-Үдэдэ ород хэлэн дээрэ хэблэгдэн гараба.

* Эхэл романиинь 1950, 1956 онуудта Москвагай "Советский писатель" гэжэ хэблэлдэ хоёр дахин барлагдажа, буряад литературын омогорхол болоо һэн.

* 1956 ондо "Алтан бороо" гэжэ дүүргэгдэнгүй үлэһэн романиинь Улаан-Үдэдэ гараа.

* Энэл онуудта "Талын бүргэд" "Дайнай үеын рассказы", статьянууд, повесть барлагдаа.

* 1958 ондо "Алтан бороо" гэжэ романиинь Инн. Луговскойн оршуулгаар Улаан-Үдэдэ ород хэлэн дээрэ хэблэгдэбэ.

* 1975 ондо Улаан-Үдэдэ Ц.А. Дугар-Нимаевай хэблэлдэ бэлдэһэн "Офицерэй дэбтэр" гэхэн номынь хэблэгдэбэ.

* "Нойрһоо һэриһэн тала" гэжэ романиинь ондоо хэлэнүүд дээрэ оршуулагдан, манай орондо ба хилын саагуур хэблэгдэбэ гэбэл:

- * 1952 ондо венгр хэлэн дээрэ;
- * 1953 ондо чех хэлэн дээрэ;
- * 1953 ондо словак хэлэн дээрэ;
- * 1954 ондо немец хэлэн дээрэ;
- * 1955 ондо монгол хэлэн дээрэ;
- * 1962 ондо казах хэлэн дээрэ;
- * 1975 ондо украин хэлэн дээрэ.

* Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай түрүүшын үдэрһөө сэрэгтэ мордожо, 1942 ондо фронт дээрэ комиссар ябаһан Жамсо Тумунов байлдаанай халуун үедэ үдэр бүриин тэмдэглэл хэжэ, манай литературада хоморой зохёол бүтээжэ ябаһан байгаа. "Наранай орохо зүг тээшэ", "Офицерэй дэбтэр" гэжэ зохёолнуудынь Агуухэ Илалтын 50 жэлэй ойтой дашарамдуулагдан, манай газетын нюурта хубарин барлагдаа һэн гэжэ хануулая. Буряад литература шэнжэлгын томо эрдэмтэ Ц.А. Дугар-Нимаев хэблэлдэ бэлдэһэн байгаа.

Ж. Т. Тумуновай түрэнхөөр 80 жэлэй ойдо

БУРЯАДАЙ зохиолшодой бүтээлүүдье Цэрэн-Анчиг Нимаевичаахашье шэнжэлхэн гэжэ зон мэдэхэ байха. Энээн сооһоо Жамсо Тумуновай зохёолнууд тусгаар буури зээлдэг гэжэ харадаг нэм.

"Жамсо Тумунов. Уран зохёолшын творчество тухай" гэхэн дара дабхагар машинкаар сохигдоһон гар бэшэг байдаг. Тэрэн табяад онуудай хоёрдох хахадта бэшэгдэхэн гээд һананам. Энэнь ном болгодохоор бэлдэгдэхэн, 1960 ондо хэблэгдээ нэн. "Нойрһоо һэрһэн тала" гэхэн романинь дэлгэрэнгыгээр эндэ харуулагданхай, тиигэхэ зуураа энэ зохёолыг хургуулинуудта үзэхэ шэглэлтэйгээр, удхынь дэлбэлхэн асуудалнуудыг табижа байгаад, зохидоор тайлбарилгаданхай байна.

Энэ роман уншаагүй хүн Буряад орондо олдохонь бэрхэтэй байха гэхэһээ гадна, хари хэлэнүүдтэ тэрэн оршуулагдажа, Монголдо, Венгридэ, Германида, Чехословакида барлагдаһан юм гээд газетэ мэдээсэнэ.

Зохёохы ажалынгаа охин дунда ябатараа, залуугаар наһа бараһан Жамсо Тумунов

ШЭНЖЭЛЭЛГЭНҮҮД ТУХАЙДА ДУРДАЛГА

багаһаа юумэндэ оншотой, эхилхэн юумэндэ лабаар орожо тухандань хүрэдэг хүн ябаһан гэжэ ехэһье ута бэшэ наһанайн намтар харуулна. Нютагайнтаа долоон жэлэй хургуули дүүргэхэнэй удаа Табгаанай нютагтань дүтэ оршодог Зүдхэлиин эхин хургуулида ойро зуура багшалаа нэн. Удаань Яруунын аймаг эльгээгдэжэ, комсомолой айкомдо пионерэй таһагыг даагшаар ажаллаһан юм. Эндэ байха үедэнь 1935 ондо Москва хотодо пионерүүдэй хэрэг эрхилэгшэдэй ехэ суглаан татагдажа, тэндэ хэбаадалсаһан байгаа. Тэрэ үедэ РСФСР-эй гэгээрэлэй наркомой орлогшоор Надежда Константиновна Крупскаяда орожо, аймагтаа пионерүүдэй байшан барюулха зүбшөөл, зоори абаха боложо ерээд, тэрэнэ хүсэндэнь оруулжа шадаһан юм. Тиигэжэ Яруунын аймаг Н. К. Крупскаягай нэрэмжэтэ пионерүүдэй байшантай болоһон юм нэн. Энэнь тэрэ үедэ республикын аймагууд дотор бодхоогдоһон түрүүшын байшан байгаал. Юумэ эмхидхэхэ шадабариень энэ жэлээ харуулна бэшэ аал?

Удаахи жэлүүдтэ 1937 онһоо Улаан-Үдэдэ хүдөө ажыхын коммунист дээдэ хургуулида хуража байхадаа, уран зохёол бэшэжэ эхилхэн юм. 1938 ондо хуража байха зуураа "Сэсэгмаа" гэжэ түрүүшынгээ пьесэ бэшэжэ, тэрэн буряад драмын театрай тайзан дээрэ табигдажа, олонитын зүгһөө һайшаалда хүртөө нэн. Энэнь ерээдүйн уран зохёолшын урма зориг бадаруулжа, саашанхи зохёохы ажальынь ехээр дэмжэхэн хэрэг болоһон юм.

АЖАБАЙДАЛАЙ орёо урасхалыг шэнжэлэн, харасын улам гүнзэгьрыне, энэнтэй хамта уран зохёолшын гурханай хурсадаһан, дэлгэһы үргэдэһы Цэрэн-Анчиг Нимаевич Дугар-Нимаев энэ ном соогоо харуулжа оролдохон, шадаһаныг байна гэжэ харамар. Тэрэ сагайнтаа эрхлэн ёһоор зохёохо арга шуудалхын тулада ехэ оролдосотойгоор хүдэлдэг, ородой томо-томо зохёолнуудһоо жэшээ абахын тулада Пушкинһаа эхилээд, совет үеын зохёолшодой бүтээлүүдье майса уншадаг байгаа гэнэ. М. Шолоховой "Номгон Дон" гэхэн ехэ зохёол

унишахадаа, "Нойрһоо һэрһэн тала" гэжэ роман бэшэхэ бодол түрэнхэн юм ха.

Залуугаар зохёол бэшэжэ эхилхэндээ гү, али богони наһатай байһан ха даа гү, бү мэдэе, ехэ эршэтэйгээр хүдэлхэн хүн гэжэ энэ ном сооһоо ойлгохоор байна. Дайнай бүри урда тээ 1940 ондо Ж. Тумуновай бэшэһэн пьесэнүүдэй суглуулбари (энээн соонь "Сэсэгмаа", "Шоолой", "Хилэ дээрэ" гэдэгүүд) хэблэгдэхэн байна. Буряадай номой хэблэгдэ энэ үедэ хүдэлжэ байхадаа, роман, поэмэ, олон үйлэтэй пьесэнүүдье бусад зохёолнуудыг бэшэхээр олон жэлэй түсэб табяад, аажмаар хүдэлхөөр заадаһан байгаа. Энэ үедэнь Эсэгэ ороноо хамгаалхын дайн эхилжэ, хамга хараа түсэбүүдье һалаагаа бэлэй. Гуурһанай орондо буу барижа, дайсанай урдаһаа тулалдаха саг ерэхэн юм. Энэ үедэ хүн зон шэрүүн шарай шарайлжа, зохёолшодойһыг үгын уянга мүн шэрүүн дололтодой болобо. "Арад зомни, тэмсэдэ бодыш!" гэхэн шүлэг соогоо иигэжэ бэшэһэн байна.

Шуурга халхантай урилдама мориноймнай
Шуран хурдынь дайда
Шуналаар дүүрэн буряад
Шандааһанай шангыг
Шандааһанай шангыг дайсан үзэг!

Аюулта дайнай улам һүжэржэ, Совет гүрэнэй богородо туласа ерэхэн хатуу үедэ 1942 оной эхиндэ Жамсо Тумунов армида мордобо. Түрүүшээр оронойгоо зүүн хилэ хамгаалалсаха газарта байһанаа, 1944 ондо Баруун фронт ошожо, Берлин хүрэтэр ябалсаһан, Прагада дайгаа дүүргэхэн юм.

Энэ номойн хоёрдох бүлэгтэ дайнай үеын зохёолнуудынь оронхой. "Дайнай үеын зохёолнуудһаа" гэхэн тусгаар номһыг болгожо гаргаа нэн. Зохёолшын хүсэд заһажа, шалгажа, мүдижэ үрдингүй наһа бараһан хойнонь олдохон шүлэгүүд, рассказыудынь энээн соонь оронхой. Илалтын 50 жэлтэй дашарамдуулан, энээнһээ олонхиш "Буряад үнэн" газетэдэ хэблэгдээ нэн.

"Амаршалнаб таанарыг" гэхэн суглуулбаринд эхин хуудалануудыг ирэхэда, авторай залуунуудда хандаһан нимэ мүнүүд:

Амаршалнаб таанарыг, залуу нүхэднй, Али тухай һайхан бэ танай хэрэг.
Үдэ голый урдахада ялбадаг нүдэд -
Хүсэлтнай далайн долгиндо хүрэг!
Ябарты, дабшарты урагшаа, Ямарһыг дабаанда зогсонгүй.
Гал дүлэн соогуур шармайгты -
Гартнай шүрбэхэтэй, толгойтнай бэлигтэй байг!

Поздэй бусадһыг шүлэгүүд залуу наһанай эршэ хүсөөр зангидаатай, уншахада ульгым, сээжэдэ хадугадамаар хурса удхатай. Жэшээнь, "Залуу наһанай богородээр", "Мандаг мүнхэдөө наран" гэхэ мэтын шүлэгүүд мүнөөһыг балай ехэ хуушараагүй бэшэ аа гү гэжэ һанахаар. Юрэнхыдоо Жамсо Тумуновай зохёолнууд тусга Цэрэн-Анчигай бэшэһэн бэшлэгзүүд олон би, эдээн тухай бултынь эндэ тоолохын аргагүй. 1940 онһоо эхилээд, буряадаарһыг, ородоорһыг хэблэгдэхэн номуудынь манайда байдаг.

САГНАА урид энэ дэлхэйтэй хахасаһан эдэ хоёртой харилсаан тухайда халта тогтообди. Мэндэ байхадань, Цэрэн-Анчиг Жамсо Тумуновтай уулзажа, хүсэд танилсажа, тон дутын нүхэд боложо үрдээгүй байһан байна. Юун бэ гэхэдэ, 1955 оной январин 6-да Ц.А. Дугар Нимаевта эльгээһэн бэшэгынь, Цэрэн-Анчигай тэрэл оной январин 10-да бэшэһэн харюу эдэ хоёрыг Баатар Жамсоевич хубүүниинь эндэ һаяхана манайда, үгөө. Тиихэдэ "энэ бэшэг хоёр үдэрөөр хожомдожо ерээ нэн" гэжэ нэмээ нэн. Ушарынь гэхэдэ, Москвада хуража байһан аспирант зохёолшотой ябууд уулзахадаа, диссертациингаа темэ һэлгүүлхэн тухайдаа мэдүүлхэн байгаа.

Улаан-Үдээс бусамсаараа, Ж. Тумунов дээрэ дурсагдаһа бэшэг соогоо юундэ иитэрээ темээ һэлгүүлнэбта - гурбан жэлэй туршада гурбан ондоо: түрүүн Ц. Галсановай зохёолоор, удаань буряад-монголой поэзи болоо, гурбадахинь буряад-монголой проза - нимэ болгоод байнат гэжэ зэмэлхэн ажаглалта бэшэһэн байна. "Үбэл зунине мэдэхгүй тэргэ дархалха" ёһотой бшуу гэжэ заабарилна.

Тэрэл онойнгоо январин 10-да Цэрэн-Анчигай бэшэһэн харюугайн бэшэг... 1955 оной январин 12-то Жамсо Тумунов наһа бараа һааб даа. Тэрэ үедэ болоһон ушарал үйлэнүүд тухайда бэшээд яалайб, Ц.А. Дугар - Нимаев айд диссертациингаа темэ һэлгэхэ баатар саг болоһон байгаа. "Историческая тематика в прозе писателя Хоца Намсараева и Жамсо Тумунова" гэжэ темээр диссертаци хамгаалжа ерээ нэн.

Аха хүнэй хадхуушаг ажаглалтыг хала баряагүй, гомдоогүй, бага зэргын юумэ багтаахатай хүн хадаа бэлигтэ зохёолшын үлөөһэн бүхы зохёолнуудынь шэнжэлхэдэ, сэдхэхэлхэгтэ гүн дулдаһаа Ж. Тумуновыг хүндэлхэн, залуугаар наһа бараһандань хара бууһан, халаглан мүнүүд Цэрэн-Анчигай саарханууд соо олон байдаг. Эдээнһээнь доро дурдаг.

Дайнай эхилхэдэ, зохёолшо гуурһаа һэлгүүлжэ, сагтаа таарама богони - шүлэг, статья, рассказ гэхэ мэтэ публицистикэ бэшэхэ гэжэ бодохон байгаа гээд "Дайнай үеын зохёолнуудһаа" гэхэн ном дотор шэнжэлэгшэ бэшэһэн байна. Жада хурса гуурһан хоёрыг барижа, дайсангай тэмсэхэ хэрэгтэй гэхэн согсол хэһэн юм. Энээн тухай бодожэ ябаһан бодол наһанынь "Жэргэмэлүүд, дуутаа хуряагты", "Бодолни, урагшаа гүйгш", "Гуурһанай талаар ханингарта" гэхэн шүлэгүүд соогуурнь элхэн хэлэгдэнэ. "Гуурһан жада хоёртоёо Гал дундуур гарахалби" гээд пост сэхэ бэшэһэн юм. Ж. Тумунов үргэн сээжэтэй, баян сэдхэлтэй поэт байһан юм гэжэ харанабди - гэжэ шэнжэлэгшын зохёолшоодо үгэхэн үндэр сэгнэлтэ уншанабди.

Мэндэ ябаа һаа, Жамсо Тумунов эдэ үдэрнүүдтэ наятай болохо байгаа. Теэд юртэмсын жама ёһо, ажабайдалай эрьюулгын хуули нимэ гээшэ бээ.

Х. РЫГЗЫНОВА-ДУГАР-НИМАЕВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа);
Цэдэн Галсанов, Хоца Намсараев, Жамсо Тумунов
шэнэ зохёол зүбшэжэ байна.

В. МАТВИЕВСКИЙН фото-буулабари.

Шүлэгүүдһээнь

АЛХАНА

Үнэтэ шулууд шэмэгтэй,
Хүбэн үүлэн шүхэртэй,
Дуулга Алхана намхайжа,
Нууна аажам табхайжа.
Зулайнь тэрэнэй - мүнгэн,
Һаншагынь буртаа, үдхэн:
Хуша, наһад, хуһанууд,
Янза бүрийн модонууд
Зубшан тэрэниг ургана -
Шэдхэдэнь шандагад,
Бүтүү бөөрэтэй буганууд
Бэлшэнэ тэндэ һэргэлэн.
Аса эбэртэй гуранууд,
Субана хүлээдэн,
Һүрэлэн...

НАНАНА ГҮШ?

ТЭРЭНДЭ
Үхибүүн бага наһандаа
Үглөөнэй шүүдэр махажа,
Түмэн үнгэтэ сээгыг
Түүжэ ябадагаа
Наһана гүш?
Саһата дайдыг һиишэжэ,
Сана лыжээр урилдан,
Хабтагай Агын хойморто
Хамта үдэхнөө
Наһана гүш?
Буурал толгойто хүгшэнэй
Бүрүүл галай гэрэлдэ
Хуушан баатарнууд тухай
Хөөржэ үгэдэгынь
Наһана гүш?
Гэнэн хонгор ябахадаа,
Гэнтэ һаншагыгш үндэжэ,
Дурланаб гэжэ хэлэхэдэм
Дуугай гэхэнээ
Наһана гүш?
Дайнай замыг дабажа,
Дайшалхы хэрэг бүтээжэ,
Дахин нютагтаа золгоходоо,
- Дурланаб? - гэхыем
Наһана гүш?

1962 ондо гараһан
"АМАРШАЛНАБ ТААНАРЫГ" гэхэн номһоо.

ОРОЛТО

Оролто бэшэжэ үзөөгүйб,
Оролто хэндэ хэрэгтэйб...

Сэдэг хүйтэн үгөөр
Сэсэг набша ургууланхаар
Сэдхэхэ ябаһан бодолоо
Сэхэ хэлэхүү, уншагшадни!
Сэбэр һайхан хүүхэдыг
Сэнгүүлхын түлөө

Нарай нялха хүүгэдыг
Нойрсуулхын түлөө

Ганса энэ бэеынгээ
Габьяагай түлөө бэшээгүйб,
Мүнхэ жаргалта

Мүшэтэн һалбархын түлөө,
Алдарт баатар арадайнгаа
Арбыжан жаргахын түлөө,
Арбатын бузар дайсанай
Арилгадан хүнөөгдэхын түлөө

Аха шадаха зэргээрээ
Аялгалжа бэшэбэб.

1942 ондо Улаан-Үдэдэ
хэблэгдэхэн
"ЭХЫН ЮРӨӨЛӨӨР" гэжэ
номһоо.

МОНГОЛ

Талын эхэ, губийн эсэгэ -
Түмэн жэлэй түүхэтэ
монгол,

Түрүү наһалаар
булгилхан сэдхэлхээм
Түрэл мэндэм утган
абыш.

Хатажа байһан орон
нютагшын
Хүхэ ногоогоор хушагдан
байнал.

Ангажа байһан адуу
малшын
Аршаан худагһаа
уһалагдан байнал.

Эзэнһээ хулжаһан ардаг
хүлэг
Эрьжэ адуундаа баһа
ниилээл.

Мал хаража байгаа,
тараг эдидэггүй
Малшын мүнөө

мартагдаал.
Үглөө үдэршнй, түрэлхи
монголын,

Үшөө һайханаар гэрэлтэн
байнал.

Үндэр бодол, дээдэ
эрдэм
Үрэ бэеыншын хүлээн
байнал.

1960 ондо гараһан "ДАЙНАЙ
ҮЕЫН ЗОХЁОЛНУУДҺАА"
гэжэ номһоо абтаа.

Харагшын ханамжа

"ШУНАТА ТҮРҮН" ШЭРҮҮН ШЭНЖЫЕ

ЭЛИТЭ испан поэт, драматург Гарсиа Лорка 1898 ондо түрэн намтартай. Инаг дуран, хүнэй шэрүүн шэнжнүүдье зохёолнууд соогоо үнэншэмэ тодоор харуулдагтань фашистууд уран зохёолшые үзэн ядадаг байһан юм. Хүн түрэлтэнэй үзэл бодолдо хархис ябуулгануудые баримталдаг фашистууд

нугаршагүй зоригтой зохёолшониин 1936 ондо алаһан түүхэтэй. Бэлиг суута драматургын "Марьяна Пинеда" "Бернард Альбын гэр" гэнэн драмануудын, "Шуһата түр", "Иерма" гэнэн трагединуудынь бүхы дэлхэйн театруудта амжалта түгсөөр табигдажа, мүнөөшье харагшадай сэдхэл бодолые хүлгүүлһээр.

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театр суута испан драматург Гарсиа Лоркын мүнхэ зохёолдо дахинаа бусаба. Буряад Республикын искусствын габыята ажал ябуулагша, театрай ахмад режиссер Владимир Ильич Кондратьев энэ удаа "Шуһата түр" гэнэн трагеди табига, бэлиг шабадаряа олон тоото харагшадтаа гэршэлэн харуулба гэхэдэ, алдуу болохогүй хаш. Энэ трагедийн эхин хаанаһааб гээд тоосоонойнгоо эхиндэ онсолон тогтоё.

Бэе бээдээ хизааргүй өөр дурлаһан инагуудай холбоон ямар нэгэн огсом өөдэгүйхэн ушарһаа таһаржа, түргөөр хүйтэрхын тула хэн нэгэнэйнгээ хорондо гэжэ сэдхэл бодолдоо зүрлюгээр хоёр жэлэй урда гэрлэһэн омогдорюун зантай Леонардо (Буряад Республикын габыята артист Б. Цыденов) өөрынгөө алдууе зүрхэнэйнгөө оёорто мэдэржэ эхилхэдэ, һамган (Буряад Республикын габыята артистка С. Шарапова), хадам эхэ (Б.-Х.

Рабданова) мансытай хүбүүнхээ холодон, хүни бүри хазаар морёороо үргэн талые һэтэ гүйлгэжэ, тон бэлэхэнээр таһалһан дуранайнгаа утаһанда дахинаа орёолдон, дуратай тэрэ басаганайнгаа—мүнөө хадамда гарахаяа байһан бэрийн сонхо доро (арт. С. Цыдыпова) үүр хираан болотор зогсожо, сэдхэлэй уйдхарт абадаг болоно. Дуратай басаган, түрынгөө болзор, худа ураг орохоёо байһан хүнүүдэй уг гарбалаар, сарһаа урид энэ дэлхэйһээ халиһан эсэгэ, ахынгаа хуби заяан, эритэ хутагын хорон тухай гэрлэхэ хүбүүн (артист Э. Жалцанов) эхэтээ (Россин Федерацийн габыята артистка Л. Егорова) хөөрэлдэнэ. Сэдхэлэй гунигта абтаһан гэрлэхэ хүбүүн түрынгөө, ураг орохо болзороо тодорхойлохоёо мордоно.

Басаганайнгаа урдахи ябадалые мэдэхгүй эсэгэнь (Россин Федерацийн габыята артист Ц.-Д. Пурбуев) а ж а б а й д а л а й н г а а урагшатайгаар хүгжэхэ байһанда үнэн зүрхэнһөө этигэнэ, ураг орохо, түрын

болзорнуудые гаргана, баярлан хүхидэнэ, саашанхи түсбүүдээрээ омогорхон баясана.

Леонардын хүни ерэхэн тухай зараса эхэнэрэйн (Буряад Республикын арадай артистка М. Зориктуева) сэдхэлэй гунигта абтаһан бэри болохоёо байһан басаганда мэдээсэхэдэ, ойр зуурхана шарайдань гэрэл ороһондол болоод, дахинаа хуушан түхэлдөө орошоно. Хоёр жэлэй саана таһалдаһан дуранай ойлгосогүй хүсэндэ эзэлэгдэһэн басаган саашанхи ажаһуудалайнгаа мухардаһые ойлгоһон бата бодолдо абтажа эхилнэ.

Үбгэн болохоёо байһан эрынгээ түмэртэл хүйтэн шэнжые агшан зуура мэдэрһэн эхэнэр боложо үрдэгүй бэри түрынгөө түлэг найржа байха үедэ Леонардтаяа хазаар мориңдо һундалдан, мүнхэ дуранай орон тээшэ, түрэл түтимүүдэйнгээ нэрэ хүндые хухалан зугадан ошоно.

Нэрээ доройтоһон хурьгэн түрынгөө бүлэг хүбүүдээр, зугадаашадые барижа хэһээхэ зорилготойгоор мордоно.

ҮНЭНШЭМЭ ТОДООР

Энэ һүйдхэлтэ намналгын эсэстэ шуһанай адхарха байһанда баясһан, хүхихэн дэлхэйн хара хүсэнүүд (артистка Э. Жамбалова, Буряад Республикын габыята артистка Д. Юндунова, артистууд С. Жамбалов, Б. Раднаев), бэдьхэ сэдхэлтэй гуйранша эхэнэр (Россин Федерацийн габыята артистка Л. Дугарова) тэрбедэһэн эдэ хоёрто шуһан харгы хүсэнэ. Эдэ муухай һаналтанай шуһан харгы хүсэһөөр байтарнь харанхы боложо, малаан һара (артист С. Галсанов) тэлгэрийн гүнһөө энэ намналгые баһал өөрынхээрээ сэгнэн, үхэлтэ хүйтэн туяагаа сасана. Харанхы болотор ойдо хүдэлһэн түлээшэд артист (Б. Дышенов, республикын арадай артист О. Бабуев, республикын габыята артист И. Цыбикжапов) энэ ушарые шоо үзэбэшье, зугадаһан хоёрто зол олгохо газар энэ дэлхэйдэ олдохо байһандань хүсэн, малагар һарада үүлэнэй саагуур хоргодохые хүсэнэ.

Дурлаһан инагаа агшан зуура гартаа орууһан омог зантай Леонардо хүүхэнэй бэеын халууе үшөө үзөөгүй, эхэ, эсэгынгээ алдар нэрые хухалууһан гэрлэхэ хүбүүн хоёрой шанга эрын тэмсэл үхэлөөр дүүрэнэ.

Хоёр эрын үхэлтэ тэмсэлэй ололдохоһоо ондоо үзөөгүй эдир бэрийн досооды байдалые юунтэй жэлэжэ эндэ харуулалтайб? Түр хүүгэды үдхэхэ хуби заяадаг басаган зандаа хоёр эрын хойно үлэхэн бэри бөөмэйлжэ үргэһэн хүбүүн алдаһан эхэ хоёрой уулзалһан театрай хүйтэн танхим сг һууһан олон тоото харагшад зүрхэ, сэдхэлээ доһолгоһон амияа тачан хараба.

"Шуһата түр" гэнэн трагедидэ театрай залуу халаан хабаадажа, ахы нүхэдһөө дутуугүйгөө наадажа, харагшадтай магтаһан найшаалда хүртэһэн байһа. Монгол ороной габыята артистка Навчаа хатарынь бэлигтэй залуу композитор Баир Дондоков хүгжэмийн зохёобо.

Үндэһэн театрай мүнөөнэй орёо хүшэр байдалда арга хургаяа оложо үшөө нэгэ зүжэгөө харагшадаа баярлуулба. Энэ ушараарнь түрэл театрайнгаа залуу артистуудые амаршалаа зохёохы ажалдаа бүри эхэ амжалта туйлахыень хүсэ.

Театр шэнжэлэгшэд энэ трагеди тушаа өөһэдэйнгөө тодо сэгнэлтэ үгэхэ бээзгээ найдаха дуран хүрэнэ Д.ХУБИТУЕВ

ХАСАГУУДАЙ БҮЛГЭМҮҮД БАЙГУУЛАГДАНА

Россин Федерацийн Президентын 1995 оной январийн 9-дэ тунхаглагдаһан Зарлигтай, 1995 оной ноябрийн 22-то Шэтэ хотодо үнгэргэгдэһэн хасагуудай түлөөлэгшэдэй хамтын зүблөөнэй шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, Буряад Республикын Президент 1995 оной декабрийн 14-дэ "Гүрэнэй реестртэ хасагуудай бүлгэмүүдые оруулха тухай" Зарлиг баталаа һэн.

Захааминай аймагта хасагуудай бүлгэмүүдые байгуулха зорилготойгоор Троицкосавска (Хяагтын) хасаг округой атаман, подполковник нэрэ зэргэтэй Димов Сергей Михайлович эндэ ерэжэ, аймагайнгаа хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзалгануудые үнгэргэбэ. Эндэһээ уламжалан, эндэмнай хасагуудай бүлгэмүүд бии болгогдохоор хараалагдажа, энэ ажал Алла Георгиевна Струковада даалгагдаа.

Хасаг бүлгэмүүдтэ орохо дуратай 18-һаа 50 хүрэтэр наһанай эршүүл һайндурараа сэрэгэй уялга дүүргэхэ ёһотой. 50-һаа дээшэ наһатай хасагууд территориальна хамгаалалгын полкнуудта алба хэхэ тухайгаа мэдүүлгэ бариха ёһотой юм байха.

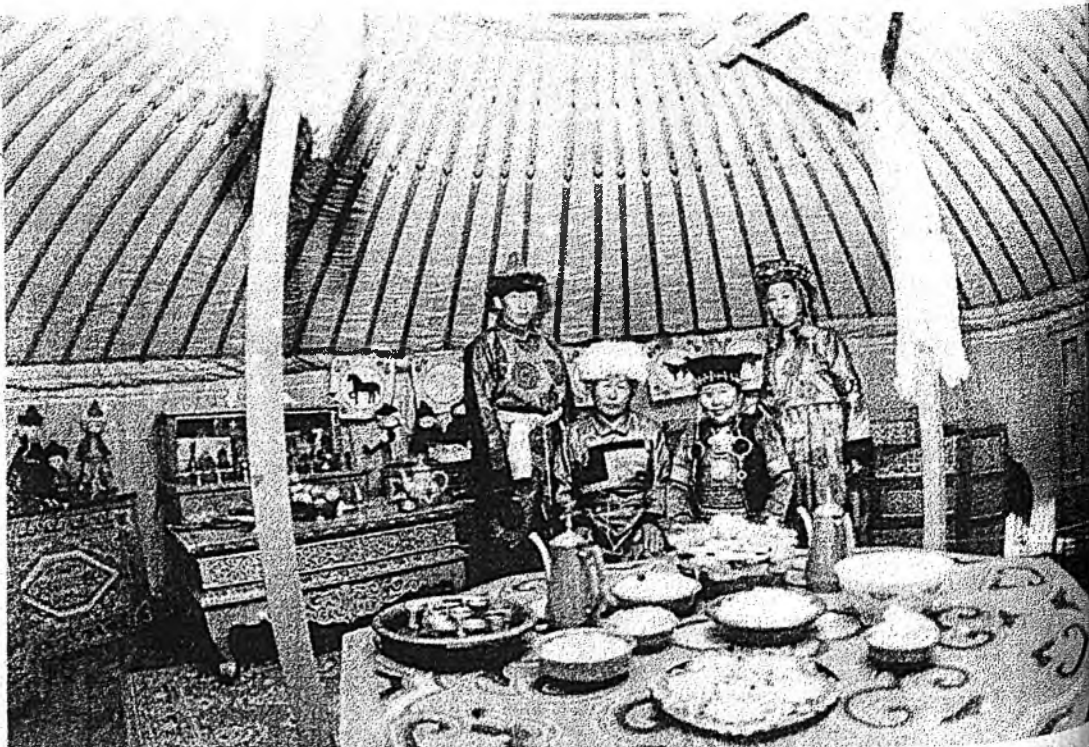
БУРЯАД ХАСАГ СЭРЭГЭЙ ТОБШО ТҮҮХЭ

Хоёр-зуу гаран жэлэй саана хилэ харууһалхын хэрэгээр түрүүшын хасаг сэрэгүүд Байгал шадарай нютагуудта эмхидхэгдээ һэн.

Манай Захааминай дайдада эгээл түрүүн ерэжэ, һуурижаһан зон гэхэдэ хасагууд болоно. Тэрэнэй дунда ородуудшые, буряадуудшые бии байгаа. Хасаг сэрэг үгы болгохоһоонь урид Харацайда Атаманово-Николаевска станица, саашаа Сээжын, Сахирай, Модон-Хүлэй, Шара-Азаргын болон Санагын (Ключевской) харуулнууд байһан юм.

Эндэхи хасагууд ехэ хүнгэлэлтэтэй байһан. Хасагуудай ухибүүдые хургаха тусхай хургуулинуудшые нээгдэһэн. Буряадаймнай түрүүшын эрдэмтэ Доржи Банзаровшые хасаг пятидесятнигай хүбүүн байһан ха юм. Мүнөө мартаһанаа һанажа, орхигдоһон заншалаа нэргээжэ байһан сагта, хасаг сэрэгнай дахин бии болгогдожо, хүбүүднай гэртээ дүтэ албаяа дүүргэдэг болохонь гэжэ һанахада, һайн лэ байна.

С. РИНЧИНОВ,
"Ажалай туг" газетын корр.

Агын аглаг уужам талын ажалша коллективүүдэй түлөөлэгшэд Абай Гэсэр хаанай 1000 жэлэй ойн баярай хэмжээ ябуулгануудта эдэбхи үүсхэлтэйгээр хабаадажа, шангай олохон һууринуудые эзэлэн, түрэл нютагаа бусаһан юм. Ёһо заншалнуудта тон болгоомжотойгоор сахижа ябаһан энэ нютагай түлөөлэгшэд һэеы

гэрнүүдэй харалгадашые онсо шалгарһан, гэрсоохиэд бараанай уды шанарые зохидоор тайлбарилжа, жүрин олохон гэшүүдэй магтаалда хүртэһэн гэшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Агын түлөөлэгшэдэй хүндэтэ айлшадаа угтан абахаар бэлэ байһыень харанат.

В. МАТВИЕВСКИЙИИН ФОТО

(Түгэсхэл. Эхинийн февралын 14-нй дугаарта)

Хонин, ямаан, үхэр (хүбүүн)ээ ехээр яаж, хайруулхын нүдөөр аргаад хаража, шэхээ буулгажа, бээ шээрэлдэн, гэншээдэхэ мэтээр үйлдэбэ. Бидэ шамда, санаартан, сахилтанда ямаршье гэм хээгүй бэлэйбди. Мүнөө бидэниие алая гэхэши үнэн гү?

Хубараг: Таанарай гэм хээгүйшье наа, намда эдихэ юумэн үгы, мыхалаагүйдэ аргагүй болоно.

Ямаан: Та шабид багтахдаа, этигэл хургаал абахадаа, амитаанда хорлол, доромжолол, алуур хюдуур үйлдэхье гэбшэхэ гэнэн багшын зарлиг нүдэнэйнь урда амалжа, хургаал абахан аад, бидэнэр бүтэды алажа болохо гү?

Хубараг: Тэрэ үнэн даа. Тээд элхэйдэ иимэ ёхотой шэнги болоходонь, яахын аргагүй болоно.

Хонин: Бидэ мэтын амитадые абарха, найдаагүй, ядуу бидэниие нигүүлсэхгүй, алуулжа, эдижэ шадаха мүн тула хубараг тойд таанарай лама багшын хубсаа үмдэхэ хэрэг байна гү? Таанар санаар абаха сагта арбан зүгэй бодисада бүтэды гэршэ табижа, гурбан муу заяанай амитаниие энэ болон хойтын зоболонгоо гэтэлгэхэ гэнэн үгэ тангариглаан аад, гэмгүй, зүдэрхэн бидэнэй алтан амие эдээнэй түлөө хурса хутагаар таалжа, эдэ мэтые үйлдэлсэжэ байхатнай юун болоноб? Санаар абахадаа, бодисадаанарай үмэнэ худалаар хэлэжэ, мэхэлхэн болоно бишүүт.

Хотогтоһоной номлоһон зарлиг бээдэ шэнгээн нэмэрээд, өөрынгоо зүрхэнһөө үлүүгээр энхэрэн хайрлажа, хаража, тэжээлгэһэн эхэнээ өөрэгүй болоһон амитаниие алуулдаг хүн шажанда харша яргашан болоо гэжэ тоологдохо гү? Зоболонто амитад бидэниие алангүй табиит.

Хубараг: Таанадые алахада намда ямар хоро юмсо (хихидол) болохоб? Амитаниие ганса би алуулна бэшэб. Энэ юртэмсэдэ хүн зон, лама хубараг эдихын тулада олон амитаниие алуулбал, ондоо хүн гэмтэжэ гэжэ нүгэлынь тэрэндэ даалгадаг ёһо хэр утһаа байһан шуу.

Үхэр: Урда сагта уг ехэтэ лама хубарагууд, ёһо журам баримталан байһан алдарт мэрэгдэ дээдэнүүд үйлдэһэн бүтэдын хилэнсэ арилган, гурбан муу заяанай амиды, үхэһэн амитадай тулада

үлэнхэһөө үйлдэгшэд олон бэлэй. Баһа мяха эдихын тулада ехэтэ ханаашалэн, бээ тэнхээрүүлэн тэдхээд, ехэ эрдэм олоһон мэтэ ханажа, мунхарха, али дайралданиие хэлсэхэ, шэхэндэ дуулаһан бүриие мэдэлгэ болон үйлдэхэ болобол, эшгүүритэй, алдаһан ябадал мүн гэжэ эрдэмтэ гэршэнэрэй номлоһониинь зүб. Хэрбээ тиимэ ябадалтай адли үйлэ үйлдэбэл, амитаниие алажа болохогүйе ханажа, ном хурахые хэшээн зүдхэжэ ябаһан ухаантанай зариманиинь адагуусан амитаниие олон хубарагуудай хоолдо бэлдэлсэжэ үгэдэг ушарые шажанай зохёоһон гурим гэжэ омогорхон хөөрэлдэжэ байдаг бэлэй.

Тэрэ мэтэ үйлэ болбол уһан доошо урдаад, дээшээ ерэхэн мэтэ зарлиг эрид буруу гэжэ тодорно. Хубараг хүндэ номдо этигэл ябуулха хургаалын амитаанда хоро хэхые тэбшэхэ, тэрэ зүйл хээээ сагта эрхимлэн баримталха ёхотой. Үгыл наа, санаартан хүн буруу үзэлые өөрын журамда абаһанда тоологдохо жэшээтэй.

Хэрбээ хубараг хүн хүнһөө мал абаха алб н хэрэгтэй аад, тэрэ хүнэй үгэхэ дурагүй байтар малынь абабал, санаараа алдажа хулардаг, хара хүнтэй адли гэм элдэдэг жэшээтэй. Мүн хүсэжэ, шамдан абабал, гэмынь буяан абаһантай адли аад, санаараа бүри алдахын ябадал мүн гэжэ номой зарлигта бии.

Хубараг: Таанад юушье гэжэ хэлэжэ байгты, алуулхал ушартайт. Харин таанадые алаһан нүгэл байбал, арилгаха аргатай маани, тарни ушана бээб. Тиимэ тула таанадые алуулаад, мяхиетнай эдихэдээ, маани юрөөл уншажа, нүгэлөө арилган үйлдэхэб, баһа таанадтаа туһа болохо юумэ уншалсуужаб.

Ямаан: Бидэнэр адагуусан амитадые дээдэ бодисадын нигүүлсэжэ, туһа болохын тулада бисалгал хэжэ, адистидлан үйлдэжэ, хизааргүй нэн ехэ юумэ бүтэхэ байһандань найдаа.

Бодисадын зарлиг бүгэдые тангариглан абаһан ба санаар сахигша хүн үнэниие баримталбал, туһатай зарлиг номлоһон бодисада бүхэндэ тэрэнэй абарагдан үршөөгдэхэнь сохон. Харин амитаниие алажа болохогүйн ушар шалтаганиие олон удаа

соносод, юушье ханан бүтээнгүй алуулгаша шам мэтын хүндэ юрэ этигэл ябуулхын бодол отго байхагүй, санаар ба тангариг сахигшада шамайе оруулжа болохогүй. Харин санаар тангариг юрэ үргөөгүй хара хүн маани, тарни үнэн сэдхэлээр зальбарбал, сохон туһатай.

Шагшаабад хулархан тангаригтан тарниин ном бүтээхэ гэжэ бурхан айлдаагүй юм. Түбэдэй олонхи ехэ бисалгалшадай хойтын тулада, гурбан муу заяанай зоболонгоо гэтэлгэхын тулада зарлиг ном табижа байтар ши гэмгүй амитадые мэдэхээр байжа алуулхаяа байнаш. Хайрлаха сэдхэлэй үнэршье шамда үгы. Нигүүлсэжэ шадахагүй тула ехэ судар номой зарлигай алинииньшье шамда бүтэхгүй.

Алуулжа, мяха эдижэ садаад, гэдэхээ эльбэн хууха зуураа маани уншажа, нүгэлөө арилгаб гэжэ сэдхээд, алуулгашта һайн изагуур олгохо хүнгэн арга ном зарлигта байдаг гэжэ этигэнэт. Энэ аргые бэлэн мурөө бүтээхэ ба амитаниие алаха тухай зарлиг бодисада табяагүй юм. Энэниие хүн бүхэн мэдэхэ.

Амитааниие алажа, ехэ хилэнсэ нүгэл хээд, тэдэнэй хойтын муртэ туһа болохо уншаага хэһишьегүй. юрэл тарган туранхайнь хэлсэжэ, эдижэ садаад дүүргэнэ бишүү. Эсэс хойтын муртэ иимэ ябадалай оодэргэ болохогүйнь тодорхо, хилэнсэ үйлдэгшэ бүхэнэй бээдэ няалдамал тамга болохо ушартай. Амитааниие алаад, юрөөл маани бү унша гэнэн хургаалай бодисадын зарлигта байдаггүй тула бидэ мэтын амитадые галаб галшанда гурбан муу заяанда орхихо хойшолоһтой. Тиимэһээ бидэнэй али абаран үршөө.

Хубараг: Хара хүн таанадые алаха тула нүгэлынь тэрэ хара хүндэ болохо ушартай. Намда болохогүй.

Хонин: Тээд амитаниие алаха хэрэгтэй болобол, хубараг, шиний өөрөө алабал, зохид бэшэ гү? Хара хүнөөр бү алуулгты. Ушарын гэрэл, гурбан юртэмсэдэ номой хургаалай ёһоор өөрөө алаһан ба хара хүнөөр алуулһан нүгэлые илгаагүй адли эдлэн үзэхэ тула ондоо хүнөөр шамдажа алуулһандаа амитаниие алаһан нүгэл шамһаа зайлахагүй, хоёр нүгэл ерэхэ сохон. Тиимэһээ

мяха эдихээ алаха гэрэл, ши өөрөө алаха гэрэл, ши өөрөө бидэниие алажа турша.

Хубараг: Би алаха бэшэб. Миний нүхэд булта иимэ юумэ үйлдэхэ тула намда хамаагүй.

Хонин: Нүхэдтнай үйлдэхэниие мэдэхээр байжа, мяха шанажа, хамта эдижэ абабал, ами таһалһанай үйлые хамта дааха ёһотой. Удхалан хэлэбэл, хүгшэн шонын нүхэндөө хэбтэжэ байхада, залуушно хони барижа, асаржа үгэхэнтэй адли.

Үхэр: Баһа хүнүүд өөрынгоо муу шалтаганиай хилэнсэ арилгуулжа, лама багшада ном уншуулжа байһан аад, ламада манжа зоог бэлдэхэдээ, мал алуулдаг. Тиихэдэнь газар уятай малай шэхэндэ уншажа байгаа хубарагуудай абьян соносогодожо ба алагдаха амитанай зоболонтойгоор шэшэргэнэн маараха, мөөрэхэ, сааша наашаа тэншүү мэтэ болохо үедэ дээдын номой зарлиг бол сахигша бүгэдын һонорто ородог гэшшэ. Тиимэһээ энэ үедэ алагдаха амитаниие сэдхэхэн хүн бүхэнэй хүзэгэй шанар тодорно бишүү.

Газар оршондо шабаһа, шуһан адхаржа, хутага, хүхөөр мяха сабын бэлдэхэдэ, эндэ тэндэхээ сугларһан мяхаша шубуудай шэрүүн дуун гаража, үбдэл сүбдэл түүгээшэн бии болодог. Аяа хоёрхы галабта ами таһалхын ехэ нүгэлые тэбшэлтэй. Зоболондо баригдаһай гэмгүй хайран тэдэ амитадые, ай хоёрхы, шаналбаритай гэжэ сэдхэлээ үргэн бариха гэжэ айлдадаг номой зарлигы тоонгүй, гэм ерэхые тэбшэнгүй, өөрын дураар эдихэ хэрэгтэ амитаниие алаха ябадал тон ехэ нүгэлтэй юм. Тиимэ тула бидэниие алангүй табижа үршөө.

Хубараг: Таанадай хэлэһэн бүгэдэ үнэн зүб тула би энэ гэрэнһээ хойшо амитаниие алуулхые али шадахаар тэбхэшэб. Тээд мүнөө аргагүйб.

ХУБАРАГ ХҮБҮҮНЭЙ тиигэжэ хэлэхэдэнь, яабашье табихаяа болибол даа гэжэ ханаад, гурбан амитанай шурхирса уйлажа байтар яргашан ерэшэбэ. Үхэрэй хажууда томо мунса газарта табижа, хүл сээжыень хатуу аргамжаар хүлижэ уяхадань, малай доторһоо суухирһан агаар сасаршаба. Үнгэ зүһэнь муу боложо, Эрлэгэй элшэ ойронь ерхэн мэтэ харагдаба.

Өөрынгоо ами ехээр хайрлажа айһандаа зүрхэнь хахарха ойртобо. Шэхээ буулгаад, нүдэниинь хүүхэржэ, ама хамараарнь уһан гоожоно. Хүлэйн һалаганажа, бээын шэшэржэ байтар яргашан томо мунсаа абаад, гараа дээшэнь болгон, үхэрэй толгой олон удаа сохиходонь, толгойнь олон тэгүүрээ хахаржа, зоболонгынь тэнсэшгүй боложо дүүрэхэ.

Тэндэ байгаа хони, ямаанай уялаануудые яргашан тайлажа абаад, газарта өөдэнь харуулан хэбтүүлээд, хурса хутага хугалан абаад, хонийой гэдэхэнэй араһаа үбсүүндэнь хүрэтэр отолоод, гэдэхэндэнь гараа хэжэ, хутага шэнги хурса хюмһаараа үрисыень хутага татан, аминайнь худал маажан таһалба. Тэсэшгүрээ зоболонгоор үхэжэ байха зуураа хонин яргашанай нюур харан, нүдэнһөө уһа гоожуулахаар, зоболонгой хатууе гасалһаар бээнэ хүрэхэ, мяханиинь татаддан дүүрэхэ.

Алагдаһан эдэ амитан хаана ханаһан газартаа ошохо аргагүй тула хэдыдэхээ анханай буянта үйлэ үйлдэжэ шадаагүйдөө, гомдол өөрөө ханан, амар заяанай загурди олохын орондо дахин дахин гутамшагта муу заяанай загурди олохо, оёоргүй зоболонгой далайда унахань сохон. Тэдэ нигүүлсэхын буян түгэлдэр байһаниие ханажа шадахагүй, сэдхэлынь бүрүүл байгаа хюм. Тиимэ вишарһаа хубарагай тангариг үргэгшэдэй этигэл номой хургаалай амитаниие хүнөөн зобохые тэбшэхэнь эрхим боди сэдхэл мүн. Энэ ёһые нангилан шэнжэлжэ түгээһэн эрдэмтэ лама Дандар гэлэн Лубсанцэрэн хоёр ами таһалхын гэм хоро тухай

согсолоһ бэшэхэдээ, амитан бүхэндэ хэрэгтэй гэжэ дурдаад, алуулһан хоёрдой дэлгэрэнгы хэлсэхэн хөөрэлдөөнэй маягаар бэшэхэн болоно. Зохёон бүтэхэ үедөө тэдэнэр Бурхан бодисадын ариун зарлигуудые гэршэ табижа бэшэхэхээ гадна бусадай гэм хилэнсэ хэлэхээ ханаагүй бэлэй.

Тэрэ сагта бодотоор болоһон ушар - хүн ба гурбан малай дундаа үгөөр хэлсэхэн үгүүлэлые бага наһанһаа лама ябаһан, түбэд эрдэм номой талаар нэрэ соло абаһан Агваанхайдав лама буулган оршуулжа, 1779 ондо ном болгон гаргаа һэн. Агваанхайдав лама 1838 ондо наһа бараһан юм.

1959 ондо Улаан-Баатарта хэблэгдэхэн "Зуун билиг" гэхэн суглуулбарһаа Будажабай Бальжидмаа буряадшалаа.

ТУҺАТАЙ ЗҮВШЭЛ

АНХАРАГТЫ, ХЭРЭГЛЭЖЭШЬЕ БОЛОХОТ

Шанагдаһан макарон хүйтэн уһаар бү зайлагты, харин заатагүй бусалма халуун уһаар зайлаһан дээрэ.

Иимэ макарон сыр, брынзэ, айруултай холижо болохо. Нүүдэрнь томадай соутой гү, али кетчуптэй худхажа шараа баатнай, хургаа долёомоор аятай байха.

Хэрбээ эдөөгээ үлүүсэ ехээр дабһалжархёо наа, бү голхорогты. Саахар гэшшэ даһыне "диалдэг" юм. Хэрбээ гашуун даһантай шүлэн соогоо нэгэ хүсоог саахар хэбэлтнай, адуутнай заһагдахал даа.

Хэрбээ шүлэ шанажа

байхадатнай, уһаниинь бага болотороо бусалбашье, мяханиинь үлтирөөгүй хатуу байба гэрэл.

Тиигэбэлнь, жаахан халбагын 1,4 хуби эдөөнэй соодо хэжэрхибэлтнай, мяханиинь түргэн болохо.

Загаһа сэбэрлэхын тула, тусгаар сэбэрлэдэг зэмсэг, үрэгтэр гэхэ мэтэнүүдые бэдэржэ бү зобогты. Юрын вилкэ баряад лэ сэбэрлэбэл, баярые хүргэхэ байхат.

Свёклотой шүлэнэй улаан үнгэс алдахагүйн тула, винегрет соохи свёклын мүн лэ улаахан

заңдаа байхын тула нэгэ жаахан укус нэмэхэл даа.

Хальхатаяа шанагдаһан хартаабха хүйтэн уһаар сохюулбалтнай, бэлэхэнээр сэбэрлэгдэхэ. Үндэгэн баһа...

Шаража, шанажа эхилхэдээ, гансата шанга гал хэрэглэхэн дээрэ. Харин болохо тээшэнь галаа һула болгохо юм. Зүгөөр хартаабха болон овоц хулахан гал дээрэ удааханаар болгоһон дээрэ.

Зай, иигээд түгэсхэлдөө пирогай рецепт үгэе. Хэрэгтэй зүйлнүүд гэхэдэ: 3 яблока, нэгэ нэгэ стакан талхан ба саахар, 3

үндэгэн, 100 грамм тоһон (зөөхэйн), шэмхэ даһан, 3 шэмхэ витамин, нэгэ бага сухаари.

Тэдэнһээ гадна сковорода, кастрюли, модон халбага, блядэ стакан хоёр хэрэгтэй.

Кастрюли руугаа саахараа бултыень хэхэ, мартаагүйдөө даһан ванилин хоёроо нэмэхэ. Тиигээд гурбан үндэгээ тэлхэжэ, саахар дээрээ хэхэ. Миксерээр худхаа наа, түргэн хааб даа. Тээд модон халбагааршые болохо, саахар үндэгэн хоёройнгоо ниилэхэн хойно галхантаяа худхаха. Хэды шэнээн талха хэхэб гэхэдэ, һайн худхаад байхадатнай,

бүшмэгхэн зөөхэй мэтэ байха зэргэтэй.

Яблока сэбэрлээд, голһоонь налгаад, хахад сантиметр үргэнтэйгөөр отолхо хэрэгтэй. Тиигээд сковорода дээрээ бутарагдаһан сухааряа үбэнүүлээд, дээрэнһэнь тоһоёо адхаад, яблока дэлгэн тарагты. Удаань бэлэн байһан эһээбэри талхаяа дээрэнһэнь адхажэ, бэлэн байһан халуун духовко соо табихат. 5 минута соо шанга гал дээрэ байлгаад, һуладуулгты. Тиигээд 35 минутын үнгэрхэн хойно пирогао гаргахадатнай болохо.

В. ТОКТОХОЕВА хэблэдэ бэлдээ.

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл
(1996 – 1997 онууд)

ХАБАРАЙ ЭХИН САГААН БАР ҮАРА

Буряад литэ	1	2	3	4	5	6	7
Европын литэ	19	20	21	22	23	24	25
Гараг нэрэ үдэр	Дабал Һара Понед.	Мягмар Марс Вторник	Һагба Меркури Среда	Пүрбэ Юпитер Четверг	Баасан Солбон Пятница	Бимба Сатурн Суббото	Нима Наран Воскр.
Үнгэ үдэр	Улаан нохой	Улаагшан гахай	Шара хулгана	Шарагшан үхэр	Сагаан бар	Сагаагшан туулай	Хара луу
Мэнгэ	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ
Һуудал	морон	хил	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан

Гарагай 2-то шэнын 1. (февралын 19). XVII жаранай (рабжуунай) улаан гал хулгана, 4 ногоон мэнгэтэй жэл гараба гэшэ. Мүнөөдөр дасанда Сагаан харын хурал эхилхэ.

Улаан нохой, 9 улаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Даллага абаха, амгалан байдалтай түлөө үргэл үргэхэ, эм найруулха, бурханда мүргэхэ, буян хэхэ, хубсаһа эсхэхэ, городто ажал эрхилхэ, баярай һайндэр хэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бүжэг наада хэхэ, балин шатааха, агнаха, тэнгэридэ мүргэхэ, үргэл үргэхэ, бисалгал хэхэ мэтн үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр энэ үдэр хадаг табижа, бэри хүргэжэ, бэри буулгажа болохогүй, нүүхэ, сутлаа зарлаха, үлээ угааха, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ мэтн үйлэнүүд хорюултай. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, һаһан богони болохо.

Гарагай 3-да шэнын 2 (февралын 20)

Улаагшан гэхай, 8 сагаан мэнгын, хилдэ һуудалтай үдэр Бальжиниматай (буян хэшэгтэй), маша һайн үдэр. Илангаяа бурханда мүргэхэ, сахюусандаа үргэл үргэхэ, аршаанаар угааха, арюудаха, сан табижа, хэшэг даллагын ном уншуулха, тантрын таринууды уншаха, һогтууе номгоруулха, шажанай һайндэр хэхэ, баярта ушараа тэмдэглэн һайндэрлэхэ, тараг бэрихэ, айраг халааха, замда гараха, ламын санаар хүртэхэ, тушаал эзэлхэ, дасан (дуган), бурханай хүрэг арамнайлаха, аргаламжада орохо, хуули тунхаглаха, сүүдэй шиидхэбэри гаргаха, дайсание, ада шүдхэр дараха, худалдаа наймаа ябуулха, андалдаа хэхэ мэтн үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр энэ үдэр хүнэй үһэ абажа болохогүй, хэрүүл шууян гараха, тэмсэл болохо.

Гарагай 4-дэ шэнын 3 (февралын 21)

Шара хулгана, 7 улаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, һарада, Газарта мүргэхэ, буян үйлэдэхэ, хяһа гаргаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, үүдэ гаргаха, юмэ худалдаха, худалдажа абаха, няхагууды

эмшэлхэ, гэр бүрихэ, эд бүтээхэ, бүлэдөө даллага абаха, зурхай шуудалха, хүршэтээ һайн харилсаа тогтоохо, һаһанай хүсэ арьбажуулха, эм найруулха, аршаанаар угааха, тараг бэрихэ, айраг халааха, һаһа барагшын хэрэг бүтээхэ мэтн үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр худаг малтаха, хубсаһа эсхэхэ, хадаг табижа, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, мал үүсэлхэ, үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсээ алдаха, эблэрхэ, хэлсээ баталха, ном оршуулха, мяха шараха, тоһо хайлуулха мэтн тэбшэхээр гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд элбэг болохо, мал үдэхэ.

Гарагай 5-да шэнын 4 (февралын 22)

Шарагшан үхэр, 6 сагаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, даллага абаха, аршаанаар угааха, нүгэлөө наманшалха, нүүхэ, тангаригаа болоулха, эльбэ дараха, үхэр худалдаха, хутага шүбгэ дархалха, модоор, түмэрөөр дархалха, эм найруулха, замда гараха, юмэ худалдажа абаха, тангариг абалсан, нүхэд болохо, тараг бэрихэ, айраг халааха, амгалан байдалтай түлөө үргэл хэхэ, ном уншаха, ном номнохо, шагнаха, үзэг шуудалха мэтн үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр хэрэлдэхэ, хоорондоо дайсалдаха, үзэн ядалсаха, даллага абаха, шэрдэг бүрихэ, хээрэ нүхэ малтаха, гэрэй һуури табижа, юмэ бузарлаха мэтн тэбшэхэ гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, бэеын алибаа тамир һайжарха.

Гарагай 6-да шэнын 5 (февралын 23)

Сагаан бар, 5 шара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Номой сахюуса хуруулха, лүн абаха, эм найруулха, замда гараха, бурханай ном уншаха, ном номнохо, шагнаха, сангарил хэхэ, маани сахиха, даллага абаха, суглаа зарлаха, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, гэр бариха, дасан, субарга, бурхан мэтн заһабарилха, арамнайлаха, абаһанаа бусааха, бэри буулгаха, мал үүсэлхэ, тангаригаа болоулха, агнаха, ноёнд хандаха, ном оршуулха мэтн үйлэнүүдтэ һайн. Харин

худалдаа наймаа хэхэ, нохой худалдажа абаха, үхибүү хүдэ оруулха, бишыхан хүүгэды гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэн эльгээхэ, утаал хэхэ, хубсаһа эсхэхэ, шэрдэг бүрихэ, модо сабшаха, модоор дархалха, һаһа барагшын хэрэг бүтээхэ, нүүхэ, сээсэг тариха, үри зээлиг түлэхэ мэтн тэбшэхээр гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд элбэг болохо, мал үдэхэ.

Гарагай 7-до шэнын 6 (февралын 23)

Сагаагшан туулай, 4 ногоон мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тахижа, ном номнохо, даллага абаха, хубсаһа эсхэхэ, эм найруулха, худаг малтаха, һаһа утадхалгын ном уншуулха, эд бараа, үхэр худалдажа абаха, тэнгэри тахижа, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулха, ехэ хүниг бараалха, буян хэхэ мэтн үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье сангарил хэхэ, маани сахиха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, нүүхэ, ондоо тээшэн үхэр, гэрэй хэрэгсэл үгэхэ, шорой хүдэлгэхэ, модо отолхо, шуудалдаха, үймэхэ, үбшэ аргалжа эхилхэ, бишыхан хүүгэды гэрһээ гаргажа, ондоо тээшэн эльгээхэ мэтн сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, шэг шарайн үнгэ һайжарха.

Гарагай 1-дэ шэнын 7 (февралын 25)

Хара луу, 3 хүхэ мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, буян үйлэдэхэ, дайсиды болон ада шүдхэрнүүды номгодохо, хил бараа сараха, эм залаха, ажалшание хүлхэлхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, үхэр худалдажа абаха, юмэ худалдаха, худалдажа абаха мэтн үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура гэрэй һуури табижа, малгай, хубсаһа эсхэхэ, шуһа ханаха, төөнэхэ, хүнтэй хани харилсаа тогтоохо, хадаг табижа, бэри буулгаха, хүниг гасаха, заһаа бариха, модо сабшаха, хюроодхэ мэтн сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл, шууян, тэмсэл болохо.

МАРШАЛ ТУХАЙ
ШЭНЭ КИНО

Дайнай жэлнүүдтэ ами бээ хайрлангүй дайлагдажа ерһэн үбгэжөөлнүүднэй холын холо аяншалгада тээсгэн Москва хотонд хонирхон хаража ерэхээр аян замдаа мордохон юм.

—Бидэ, табан үбгэжөөл Москва хото ошоо һэмди, — гэжэ дайнай ветеран Б. Ц. Галданов хөөрэнэ.

Улаан-Үдэ хотоһоо Москва ошоһон аяншалгада Железнодорожн районной ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ Я. П. Скарбовский хотын түмэр замшадай отделениин ветеран Б. Ц. Галданов, АБЭ гэй, авиационно болон "Теплоприбор" заводуудай дайнай, ажалай ветерануудай соведүүдэй түрүүлэгшэнэр А. З. Шишков, В. П. Игумнов, Ю. Г. Ильков гэгшэд болоно.

Холоһоо ерһэн манай республикын үбгэжөөлнүүдэ Домодедово аэропортдо буухатайн зэргэ тусхай "Волга" маркын хоёр машиндаа хуулгажа, ВДНХ-гай "Золотой колос" гостиницада оруулжа, түбхинүүлһэн байгаа. Удаадахи үдэрнүүдтэнь гэхэ гү, али хойто үлөөниин дайнай, ажалай ветерануудай бүхэроссин бүлгэмэй соведэй түрүүлэгшын орлогшонор Куратов Трунев хоёр хүндэмүүшэ ёһоор утгажа, сайлалга үнгэргэһэн байгаа. Сайлалгын һүүлээр "Ударник" кинотеатр соо тусхай уулзалга эмхидхэжэ, үнэн зүрхэнэй хоорэлдоо хөһөн байна. Бидэнэртэй үнгэргэһэн уулзалгада Советск Союзай дүрбэн удаа Герой болоһон, Советск Союзай маршал Г. К. Жуковай дайнай үеын жэлнүүдэй болон һүүлшын үеын ажабайдал болон ажагуудал тухай шэнээр буулгагдаһан кинокартина харуулжа, сугларагшадые хужарлуулаа. Манай республикын түлөөлэгшэдэ харуулан "Великий полководец маршал Жуков" гэхэн уран һайханай публицистическэ шэнэ фильмдэ наадаһан артистнууд айлаар уригдаа.

—Уулзалгада хэды артистнууд сугларжа, таанадтай хоорэлдөө гээшэб?

—Шэнэ кино зохёһон ба буулгаһан режиссер, СССР-эй арадай артист Юрий Озеров, киногой гол рольдо наадаһан, СССР-эй арадай артист Михаил Ульянов, "Г. К. Жуковай жасын" бүлгэмэй түрүүлэгшэ Георгий Константиновичай басагац, Элла Георгиевна болон бусад тэдэнэрэй дунда байлсаа.

—Шэнэ сагай ерэхэдэ, шэнэ кино, тэрэһндэ наадаха мэргэжэл һайнтай артистнууд мүнэдэлгэ гээшэ. Би өөрөө энэ һаһан соогоо хэды олон геройнуудай роль гүйсэдхөө гээшэбиб даа. Наполеон, Сталин, Ленин, Жуков, Цезарь болон бусад геройнуудай роль гүйсэдхэжэ, олон харагшадай зүгһөө һайшаал, магтаалда хүртэһэн байнаб. Мүнөө экран дээрэ гараһан "Великий полководец маршал Жуков" гэхэн кинодо Георгий Константиновичай рольдо дахинаа наадаха золтой байһандаа баясанаб, — гэжэ уулзалга дээрэ үгэ хэлһэн М. А. Ульянов хэлэ бэлэй.

"Бидэнэр энэ уулзалгын удаа ВДНХ-гай, космонавтуудай музейнүүдтэ орожо гараһан, Илалтын мемориалда хүрһэн байнабид", — гэжэ Я. П. Скарбовский манай хоорэлдөөндэ ороһоно.

Сэхыень хэлэхэдэ, Улаан-Үдэһөө аяншалгада ошоһон дайнай табан ветеранууд яһала һайн ябажа ерһэн байха юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б. Ц. Галданов, Я. П. Скарбовский.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВЭЙ фототекст.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редакторай орлогшо С.Д.РИНЧИНОВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б.М.Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. И. (редакторай орлогшо), ОЧИНОВ С. Д., ПИИТАЕВ В. И. (хэблэлэй директор), ЦЫРЕНЦОРЖИЕВ Ц.Б. (редактор), САМБЯТОВА Т.В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ.
Каландаришвилиин
үйлсэ, 23, "Буряад үнэн"
газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2
хуудалан хэмжээтэй.
Индекс 50901. Хэлэг
4154.
Хэблэлдэ
тушаатдаһан сат 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до
газетэ хэблэгдээ.
Директорийн телефон: 2-40-45.
Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ
абтанхай.*
Заказ №7731.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмный - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарин - 2-50-52, секретарнадай - 2-60-91, таһагууд: инштын-политическэ - 2-55-97 (даагшан), 2-55-97, 2-56-23, социально-экономическэ - 2-64-36 (даагшан), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшан), 2-57-63, олонинштын хүдэлмэрин ба мэдээлэлэй - 2-54-93, (даагшан), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтер - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.